

Environmentální značení

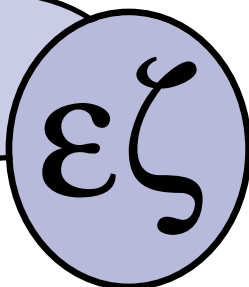
Environmentálne označovanie

Environmental Labelling

číslo
1 a 2

ročník
7

říjen
2005

www.cemc.cz/
www.env.cebin.cz/

OBSAH:

Editorial	1
Definice dne	1
Aktuality Agentury EŠV	2
Rámcový program USV v ČR	2
Projekty k USV v ČR	3
Podmínky USV v podnikatelské sféře	4
Ekologické daňová reforma a dobrovolné dohody k energetické účinnosti	6
Dobrovolné nástroje v environmentální politice	8
Základní pojmy v USV	9
Projekt „Výzkum podpory USV“	10
Hrozby a příležitosti USV v ČR	11
Výběr odvětví pro podporu USV	12
Program podpory USV pro stavebnictví	13
CIDEAS	14
EU ekodesign pro energetické spotřebiče	16

Editorial

Pokud bychom hledali v oborech sledovaných naším čtvrtletníkem vhodnějšího kandidáta pro označení **Rok udržitelné výroby a spotřeby v ČR**, stěžejší bychom si z dosavadní krátké historie úsilí o prosazování zásad a prvků udržitelnosti vybrali jiný rok než rok 2005.

Návazně na přijetí Strategie udržitelného rozvoje ČR byl pracovní skupinou pro udržitelnou spotřebu a výrobu vypracován a Radou vlády pro udržitelný rozvoj dne 14. června 2005 schválen Rámcový program udržitelné spotřeby a výroby České republiky. Na téma podpory udržitelné spotřeby a výroby byly intenzivně rozpracovány dva projekty výzkumu a vývoje, byla publikována nová směrnice EU k ekodesignu energetických spotřebičů, v květnu se uskutečnil v Praze seminář k zadávání „zelených“ veřejných zakázek pořádaný velvyslanectvím Velké Británie v Praze a britským (DEFRA) a českým ministerstvem životního prostředí, atd.

Dvojčíslo Environmentálního značení, které máte před sebou, má několik porodních asistentů a asistentek - a jeho podobu ovlivnilo několik vnějších okol-

ností. Od poloviny roku byla získána podpora Státního fondu pro životní prostředí a zároveň se otevřela možnost hromadně publikovat dosavadní výsledky dvou souběžně řešených projektů výzkumu a vývoje (VaV) zadaných MŽP.

Příspěvky od členů řešitelského týmu společnosti Enviros, s.r.o., a společného týmu Ústavu pro ekopolitiku, o.p.s., a DHV CR, spol. s r.o., tvoří proto hlavní náplň tohoto dvojčísla.

Tradičně přinášíme také příspěvky a drobné zprávy jako jsou Aktuality z agentury pro EŠV, Nové číslo zpravodaje Programu ekoznačení EU, Zpravodaje akčního plánu environmentálních technologií EU (ETAP).

V době uzávěrky tohoto čísla se uskutečnilo na EZÚ jednání neformální pracovní skupiny pro environmentální prohlášení o výrobku (EPD) tj. pro tzv. III. typ environmentálních prohlášení. Výsledkem jednání byla deklarace zaslaná na MŽP s návrhem na vytvoření podmínek pro národní program pro tuto oblast a s nabídkou spolupráce.

Zdeněk Suchánek

Definice dne

Ekodesignem se rozumí začlenění environmentálních aspektů do konstrukce výrobku s cílem zlepšit vliv energetického spotřebiče na životní prostředí během celého životního cyklu;

Článek 2, bod 23, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/32/ES ze dne 6. července 2005 o stanovení rámce pro určení požadavků na ekodesign energetických spotřebičů a o změně směrnic Rady 92/42/EHS a Evropského parlamentu a Rady 96/57/ES a 2000/55/ES

Definition of the day

Ecodesign means the integration of environmental aspects into product design with the aim of improving the environmental performance of the energy-using products throughout its whole life cycle.

Article 2, point 23 of the Directive 2005/32/EC of the European parliament and of the Council of 6 July 2005 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-using products and amending Council Directive 92/42/EEC and Directives 96/57/EC and 2000/55/EC of the European Parliament and of the Council

Aktuality z Agentury pro ekologicky šetrné výrobky

News from the Czech Environmentally Friendly Products Agency

Summary

EU Ecolabel „The Flower“ was for the first time awarded to the products of the Czech company – Hybler Textil already possessing the Czech ecolabel for its textile products.

The Czech Environmentally Friendly Products Agency, in connection with transformation of the whole former Czech Environmental Institute into CENIA, Czech Environmental Information Agency, updated its web page – see http://www.cenia.cz/www/webapp.nsf/webitems/home_EkologickySetrneVyrobyky.

V souladu s neustálým vývojem Národního programu pro označování ekologicky šetrných výrobků a zároveň s jeho harmonizací s programem ek označení Evropské unie, byly v červenci vyhlášeny (na základě přijetí překladem) dvě nové výrobkové kategorie, které se dosavadnímu zaměření progra-

Zástupce firmy Hybler Textil přebírá z rukou ministra životního prostředí certifikát The Flower

mu ek označení vymykají. Odlišné jsou především proto, že se nejedná o spotřební zboží, ale o služby. Konkrétně jde o „Služby v kempech“ a „Turistické ubytovací služby“. Poskytovatelé těchto služeb – provozovatelé a majitelé kempů, hotelů, penzionů, horských chalup apod. tak mají možnost, být za své k životnímu prostředí šetrné chování oceněni jak ek označkou EU – „The Flower“ – tak nyní už i ek označkou ČR „Ekologicky šetrná služba“. Její grafická podoba je zcela shodná s ek označkou „Ekologicky šetrný výrobek“, pouze doplňující text vysvětluje, že se jedná o službu. Zásady pro její získání, udě-

lení, užívání a její správa jsou v souladu s dosavadním fungováním národního programu a výkonným orgánem v této věci je nadále Agentura pro ekologicky šetrné výrobky, garantem Ministerstvo životního prostředí.

Ačkoliv programy ek označení se primárně zaměřují na spotřební zboží, byla v tomto případě učiněna výjimka a to především proto, že služby cestovního ruchu mají na životní prostředí nemalý dopad. Vzhledem k tomu, že požadavky na získání české ek označky se plně shodují s požadavky na získání ek označky EU, záleží pouze na žadateli, které z nich dá přednost, případně rozhodne-li se získat obě. V rámci EU se jedná o jednu z neúspěšnějších kategorií, ve kterých lze ek označku získat. Turisté se s ní mohou setkat především v Nizozemí, Německu, Rakousku, skandinávských zemích, ale i v jižní Evropě.

V České republice byla zatím značka „The Flower“ udělena pouze jednou. Obdržela ji pro své výrobky firma, která je již držitelem ek označky „Ekologicky šetrný výrobek“, Hybler Textil, s.r.o. Označenými produkty jsou plošné textilie a výrobky z nich, textilní oděvy, hygienické textilie, ložní a stolní prádlo a interiérové textilie.

O úspěšnosti českého národního programu svědčí i fakt, že Česká republika byla vyzvána k předsedání jedné z pracovních skupin evropského programu označování ekologicky šetrných výrobků. Jako první z nových členských zemí EU jsme se tak zhostili úkolu, jehož cílem je spolupráce mezi národními programy ek označení a dalšími dobrovolnými nástroji na ochranu životního prostředí (především se jedná o EMAS a ISO 14 001) s programem EU.

Úspěchy národního programu ale pochopitelně závisí také na spotřebitelích a firmách, které se ho aktivně účastní. K tomu je zapotřebí, aby byl k dispozici především dostatek kvalitních informací. Za tímto účelem byly aktualizovány webové stránky v rámci www.cenia.cz (pozn. CENIA – Česká informační agentura životního prostředí, dříve ČEÚ) – resp. http://www.cenia.cz/www/webapp.nsf/webitems/home_EkologickySetrneVyrobyky. Stránky obsahují základní informace o programu, ale i přehled situace v zahraničí, aktuální informace, zajímavosti a dokumenty ke stažení a pochopitelně také data-báze o směrnících, firmách a označených výrobcích.

Dále také pokračuje projekt na šíření povědomí o ek označce mezi žáky a studenty na školách v celé České republice. Jedná se o seznámení a představení ek označky a především konkrétních výrobků, označených ochrannou známkou „Ekologicky šetrný výrobek“, to vše zábavnou formou. Výukový program je ze strany vyškolených lektorů a učitelů hodnocen velmi kladně a je o něj velký zájem. Vzhledem k blížícímu se začátku školního roku jsou plánována další školení pro zájemce o lektorování, které je podmínkou k obdržení balíčku s pomůckami.

Všemi kroky a aktivitami se Národní program označování ekologicky šetrných výrobků snaží ještě více přiblížit a vyhovět firmám, žadajícím o ek označku, i spotřebitelům, využívajícím ekologicky šetrné výrobky. Jednou z hlavních zásad programu je otevřenost. Proto se co nejvíce snažíme být otevření všem námětům, návrhům a připomínkám, které k nám přicházejí zvenčí. Jen tak budeme i nadále spravovat jeden z neúspěšnějších programů ek označení, uznávaný po celém světě.

Mgr. Adéla Princová
Adela.Princova@cenia.cz

Rámcový program udržitelné spotřeby a výroby České republiky

Programming framework for sustainable consumption and production of the Czech Republic

Summary

The Council for Sustainable Development of the Czech Government approved on its session held on 14th June 2005 the Programming framework for sustainable consumption and production – that establishes principles, priorities, objectives and activities needed for achieving sustainable consumption and production in the Czech Republic.

Udržitelnou spotřebu a výrobu (USV) lze definovat jako produkci a používání takových výrobků a služeb, které uspokojují základní potřeby společnosti a zlepšují kvalitu života, zároveň však minimalizují spotřebu přírodních zdrojů, používání toxických látek, produkci odpadů a škodlivin v průběhu celého životního cyklu daného výrobku či služby tak, aby nebylo ohroženo uspokojování potřeb budoucích generací.

Změna vzorců spotřeby a výroby je středem pozornosti mezinárodního společenství již mnoho let. Světový summit o udržitelném rozvoji (Johannesburg, 2002) stanovil ve svém Implementačním plánu jako jednu z hlavních podmínek pro dosažení celosvětového udržitelného rozvoje právě změnu vzorců výroby a spotřeby. Úkolem vyplývajícím z tohoto plánu je vytvoření desetiletého programového rámce podpory regionálních a národních aktivit pro urychlení přechodu směrem k udržitelné spotřebě a výrobě.

Rada vlády pro udržitelný rozvoj koncem roku 2003 zřídila Pracovní skupinu pro USV, jejímž hlavním úkolem bylo vypracovat Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky. Rámec byl schválen Radou dne 14. června 2005.

Důvodem pro vznik Rámce je potřeba řešit problematiku USV systematictější a aktivněji a zvrátit některé negativní trendy, jež činí výrobu a spotřebu v České republice dlouhodobě neudržitelnými. Těžištěm nejvýznamnějších problémů se postupně stávají dopady spotřeby nejrůznějších produktů, rostoucí doprava a zástavby krajiny. Vysoká zůstává také materiálová a energetická náročnost výrobního procesu.

Základním cílem Rámce je proto iniciovat účinná opatření jak na straně výrobců, tak na straně spotřebitelů a veřejné správy, aby bylo dosaženo oddělení ekonomického růstu od degradace životního prostředí (tzv. decoupling). Toho lze dosáhnout zejména pomocí

- snižování materiálové a energetické náročnosti výrobního procesu,
- snižování závislosti na neobnovitelných zdrojích a maximálního využívání druhotných surovin,
- výroby produktů nenáročných na spotřebu v průběhu jejich celého životního cyklu, včetně fáze odpadu,
- minimalizací používání nebezpečných látek a surovin,
- investic do technologických inovací, výzkumu a vývoje, atd.

Jako základní priority Rámec definuje:

1. Vzdělávání a přenos informací – potřeba zajistit, aby občané měli k dispozici dostatek informací o udržitelném rozvoji, USV a následcích svého chování, jež udržitelný rozvoj nepodporuje, a dále aby jako spotřebitelé

byli informováni o přínosech, které přinese změna jejich spotřebitelského chování.

2. Integrace cílů politik strategii a programů – nutnost integrovat cíle různých strategických dokumentů (zejména meziresortně), zabezpečit dostatečnou kontrolu jejich plnění a propojit cíle s praktickým rozhodováním.
3. Eko-efektivnost v životním cyklu – soustředit se na řešení a opatření, jež přináší pozitivní ekonomické i environmentální efekty, a to v rámci celého životního cyklu.
4. Místní iniciativy USV – podpora decentralizace a realizace cílů národních politik a strategií na místní úrovni.
5. Udržitelná veřejná správa – integrace principů USV do veškerého rozhodování i chování veřejné správy a samosprávy, která má významnou možnost ovlivnit a směřovat společnost k USV.
6. Podmínky trhu – nutnost odstranit existující deformace a nerovnosti na trhu, které podporují neudržitelné vzorce chování ekonomických subjektů (např. škodlivé podpory a dotace, externality, apod.).

Z hlediska nástrojů klade Rámec důraz zejména na posuzování celého životního cyklu, ekodesign, podporu environmentálních technologií, integrovaná řešení (např. IPPC), realizaci ekologické daňové reformy, odstraňování environmentálně nevhodných (veřejných) podpor a dostatečné vzdělávání a informování spotřebitelů.

RNDr. Alena Marková
Alena_Markova@env.cz
Ing. Pavel Růžička
Pavel_Ruzicka@env.cz

Projekty VaV k udržitelné spotřebě a výrobě v České republice

Research and development projects on sustainable consumption and production in the Czech Republic

Summary

In connection with preparation of the Programming framework for sustainable consumption and production (SCP) of the Czech Republic a R&D theme „Promotion of the Sustainable consumption and production“ was included into the Czech National Research Program. Two parallel projects were contracted to company Enviros, and to Institute for Environmental Policy. The main objective of both projects is to evaluate an implementation of voluntary instruments, to analyze their potential regarding SCP and to indicate the areas where voluntary activities can bring maximal benefits. The projects also include an evaluation of barriers for efficient implementation of SCP tools and also draft of the SCP programs for selected production-consumption systems – for energy use, building industry, paper industry and domestic equipment.

Problematika udržitelné spotřeby a výroby (USV) nabývá v posledních letech stále většího významu. Jasný signál vyslal v tomto směru Světový summit o udržitelném rozvoji, který se konal v roce 2002 v Johannesburgu, když mezi nejvýznamnější podmínky pro dosažení celosvětového udržitelného rozvoje zařadil i změnu vzorců výroby a spotřeby.

Česká republika reagovala na závěry summitu silnější podporou problematiky USV, a to především ve dvou rovinách:

- 1) Na konci roku 2003 vznikla při Radě vlády pro udržitelný rozvoj Pracovní skupina pro USV, jejímž hlavním úkolem bylo vypracovat **Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky** (dále jen „Rámec“) – dokument, ve kterém jsou stanoveny základní principy, priority, cíle a aktivity potřebné pro dosažení udržitelné spotřeby a výroby v ČR. Rámec byl schválen Radou dne 14. června 2005.
- 2) Pro období let 2004 – 2005 bylo v rámci **Národního programu výzkumu I** vyhlášeno téma „Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby“ (oblast výzkumu Ekonomické a sociální souvislosti udržitelného rozvoje). Své návrhy projektů podalo několik subjektů a ač to nebývá pravidlem, byly v rámci tohoto jednoho tématu podpořeny hned dva projekty.

K naplnění svých priorit a cílů definuje Rámec nástroje, resp. skupiny nástrojů, pomocí kterých lze spotřebu a výrobu nasměřovat žádoucím, udržitelným, směrem. Mezi těmito nástroji zaujímají významné místo i tzv. dobrovolné nástroje. Jimi rozumíme takové aktivity ekonomických (především podnikatelských) subjektů, které tyto subjekty vykonávají na základě svého svobodného, dobrovolného rozhodnutí a které jdou nad rámec požadavků legislativních norem.

Otázkou podpory a širšího uplatnění dobrovolných nástrojů se zabývají i oba projekty podpořené v rámci NPV I. (Formálně se jedná o projekty č. IC/4/25/04, řešitel Enviros, s.r.o. a č. IC/4/38/04, řešitel Ústav pro ekopolitiku, o.p.s.)

Nejrozšířenějším dobrovolným nástrojem v České republice je zavádění EMS podle normy ISO 14001. Z hlediska mezinárodního srovnání realizuje ČR vcelku úspěšný program ekoznačení (značka EŠV), rozvíjena je též problematika čistší produkce. Ostatní nástroje jako např. EMAS, ekodesign, LCA či další nástroje integrované výrobové politiky (IPP) zatím nenalézají dostatečně široké uplatnění, ačkoliv jejich potenciál vzhledem k USV je velmi významný.

Tento stav by měly napomoci změnit, mimo jiné, i uvedené projekty VaV. Jejich hlavním cílem je zhodnocení stávajícího uplatňování dobrovolných nástrojů, analýza jejich potenciálu z hlediska USV a vytipování oblastí, kde mohou dobrovolné aktivity přinést největší efekty. Za významné výstupy považuje Ministerstvo životního prostředí také zhodnocení bariér efektivního uplatňování dobrovolných nástrojů v praxi (jak byly nástroje zamýšleny x jak skutečně fungují v ČR) a návrhy programů USV pro konkrétní výrobně-spotřební systémy, včetně doporučení nevhodnějších nástrojů a způsobů podpory. V tomto směru se řešitelé zaměřují především na oblasti využívání energie, stavebnictví, papírenský průmysl a domácí spotřebiče.

Praktické využití zajisté naleznou i vytvořený přehled (instrumentarium) existujících a používaných dobrovolných nástrojů, seznam resp. rešerše relevantních zdrojů či internetový slovník termínů z oblasti udržitelné spotřeby a výroby (www.slovník-usv.info). K jeho kládům patří možnost průběžné aktualizace a vkládání názorů odborníků, díky kterému bude možné dosáhnout širšího konsenzu používaných definic.

Ministerstvo životního prostředí průběžně sleduje postup prací jednotlivých řešitelských týmů a pevně věří, že výstupy obou projektů významně napomohou lepšímu uplatnění dobrovolných nástrojů v České republice, efektivnějšímu směřování podpůrných aktivit a naplňování priorit a cílů Rámce USV.

Ing. Pavel Růžička
Pavel_Ruzicka@env.cz

Podmínky pro účinnou podporu dobrovolných přístupů udržitelné spotřeby a výroby v podnikatelské sféře

Conditions for Effective Support of Sustainable Consumption and Production Voluntary Approaches of Businesses

Summary

The challenge of wider implementation of Sustainable Consumption and Production (SCP) voluntary approaches of businesses is growing in reaction to increasing pressure on their competitiveness and on implementation of SCP. The paper provides categories of basic conditions for effective support of SCP and illustrates them on examples from the Czech Republic.

Základním předpokladem pro účinnou podporu dobrovolných přístupů podnikatelské sféry v oblasti USV je, aby strategickým výstupem praktického zavádění těchto přístupů bylo zvyšování konkurenceschopnosti anebo hodnoty podniku. Vedle toho je prostor pro uplatňování dobrovolných přístupů omezován rostoucí regulací a stále častěji i rostoucím tlakem na krátkodobou maximalizaci zisku. Proti tomu ve prospěch rozšiřování prostoru pro dobrovolné přístupy současně působí především rostoucí požadavky společnosti v oblasti udržitelného rozvoje a stále se zefektivňující techniky pro jejich realizaci. Všechny tyto trendy mají globální rozměr.

Tento článek v omezeném rozsahu zjednodušeně popisuje strukturu pro systémovou podporu zavádění USV. Vychází přitom z projektu VaV č. 1C/4/25/04 Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby, který realizuje firma ENVIROS, s. r. o.

Pyramida řízení

Cílem zavádění USV je pozitivně ovlivnit praxi výroby a spotřeby (tzv. vzorce výroby a spotřeby) tak, aby tato praxe byla stále více v souladu s principy udržitelného rozvoje. Pokud se na systém výroby a spotřeby díváme z pohledu výrobce, jeho praxe je ovlivňována faktory znázorněnými na **obrázku 1**. Systémové úrovně podniku, na kterých můžeme sledovat změny při praktickém zavádění USV, jsou znázorněny ve formě pyramidy řízení v centru obrázku 1. S pyramidou řízení se můžeme setkat v různých modifikacích¹, její základní úrovně se od sebe ale vždy vzájemně odvozují v následujícím pořadí:

- Hodnoty zájmových skupin a jejich vztahy s podnikem.
- Vize, poslání a základní hodnoty a principy podniku a z nich odvozené cíle.
- Strategie pro dosažení cílů.
- Systémy řízení, které spojují strategickou a operační úroveň.
- Operační úroveň – prostředky pro realizaci procesů a jejich parametry.
- Výstupy – výrobky a služby a jejich parametry (sem lze přiřadit i další žádoucí i nežádoucí vlivy a výstupy jako zaměstnanost anebo environmentální rizika).

Výstupy činnosti podniku vytvářejí jeho identitu (značku, jméno) a ovlivňují jednotlivé zájmové skupiny a jejich vztah k podniku. Tím se uzavírá kruh vzájemného působení jednotlivých úrovní pyramidy řízení podniku.

Hlavním nositelem hnacích sil v takto vymezeném systému jsou zájmové skupiny (patří mezi ně vedle zákazníků anebo vlastníků podniku také například jeho zaměstnanci anebo veřejný sektor). Ty vytvářejí nejen základ podnikové pyramidy řízení, ale určují také vnější prostředí pro podnikání, které působí na jednotlivé úrovně pyramidy řízení. Vnější prostředí je znázorněno jednak jako rámcové podmínky (dané legislativou, pravidly mezinárodního obchodu apod. – v obrázku 1 vpravo od podnikové pyramidy řízení) a jednak jako oblast podpory dobrovolných přístupů, která je dynamičtější oblastí obecných podmínek úzce zaměřenou na podporu zavádění USV a jejich nástrojů (sem patří například národní program EMAS apod. – v obrázku 1 je tato oblast znázorněna vlevo od podnikové pyramidy řízení).

O potřebě USV hovoříme proto, že se dostaly do konfliktu dva důležité zájmy: chceme produkty, které nám poskytuje podnikatelská sféra, ale záro-

veň se chceme vyhnout negativním vedlejším efektům, které vznikají při jejich výrobě a spotřebě. Schéma na obrázku 1 ukazuje, na jakých úrovních změny ve směru k USV probíhají.

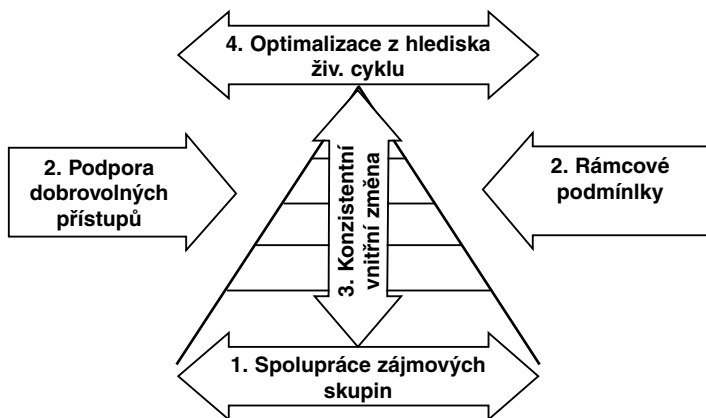

Obrázek 1: Podniková pyramida řízení – vnější prostředí

Podmínky pro účinnou podporu dobrovolných přístupů USV

Základní podmínky pro účinnou podporu dobrovolných přístupů USV v podnikatelské sféře lze rozdělit do následujících oblastí znázorněných na **obrázku 2**:

1. Spolupráce zájmových skupin při prosazování svých zájmů a vzájemný respekt, který umožňuje společný postup při podpoře USV.
2. Synergické působení rámcových podmínek a podpory dobrovolných přístupů poskytuje podnikům opakovaně pozitivní zpětnou vazbu na jejich dobrovolné aktivity v oblasti USV (dále jen „pozitivní zpětnou vazbu“).
3. Konzistentnost změny v rámci celé pyramidy řízení.
4. Zohlednění celého životního cyklu výrobků a služeb při hledání vhodných řešení.

Obrázek 2: Podmínky pro účinnou podporu dobrovolných aktivit průmyslu v oblasti USV znázorněné na pyramidě řízení

Spolupráce zájmových skupin

Spolupráce zájmových skupin je základním předpokladem pro účinnou podporu USV². Z obrázku 1 je patrné, že právě v této oblasti se nacházejí hlavní hnací síly, které formují jak podniky, tak i podnikatelské prostředí. Změny na této základní úrovni jsou neúčinnější ale také nejobtížnější (je snazší změnit technologii než myšlení lidí).

Mezinárodní srovnání České republiky s průmyslově nejvyspělejšími státy není v této oblasti bohužel nijak příznivé a spolupráce zájmových skupin je nedostatečná anebo zcela chybí (opačně pozitivní příklady lze najít především na místní úrovni). Stále více lidí si nicméně uvědomuje, že v tomto „boji“, ať už je důsledkem negativních zkušeností, nedostatku empatie anebo jen pohodlnosti, nakonec všichni ztrácejí a začínají hledat cesty ke spolupráci.

Prvním krokem může být identifikace a zapojení skupin, které významně ovlivňují daný problém. Například úspěšné programy ekoznačení se ve světě odlišují především mírou zapojení obchodních organizací do přímé podpory výrobků s ekologickým značením. Zapojení takového aktéra by mohlo být důležitým impulsem i pro Národní program označování ekologicky šetrných výrobků (EŠV), který usiluje o zvyšování zájmu výrobců a spotřebitelů.

¹Například ITT Flygt využívá pyramidu řízení pro znázornění podnikového konceptu udržitelného rozvoje (viz Flygt Sustainability Report 2002 – 2004 na www.flygt.com/1020340.pdf)

²V české společnosti je obvyklá idea, že nelze spolupracovat s někým, kdo má „protichůdné zájmy“. Tento přístup je velkou překážkou pro zavádění dobrovolných přístupů USV a znevýhodněním oproti zemím, kde je spolupráce skupin s rozdílnými zájmy standardem.

Jak potvrzuje mj. i zkušenost Pracovní skupiny pro USV, která vznikla při Radě vlády pro udržitelný rozvoj, dalším důležitým úvodním krokem ke spolupráci je vyjasnění konceptů a pojmů³. Rozdílné zájmy a zkušenosti jednotlivých skupin a resortů se přirozeně promítají i do rozdílného chápání problematiky USV. Vytvoření předpokladů pro spolupráci pak není otázkou jedné schůzky ale dlouhodobějšího procesu učení se a vytváření důvěry.

Rámcové podmínky a podpora dobrovolných přístupů

Pro zavádění postupů USV je pro podnikatele důležité takové prostředí, které jim umožní získávat realizaci dobrovolných aktivit v této oblasti konkurenční výhodu a zvyšovat svoji hodnotu. Rámcové podmínky jsou zatím nastaveny spíše opačně: legislativa je často málo transparentní a předpověditelná, institucionální prostředí „odměňuje“ ty, kdo se chovají uzavřeně a vyčkávají. Rámcové podmínky také stále podporují spíše plýtvání než principy USV. Podnikům se často nevyplácí zacházet úsporně s přírodními zdroji anebo brát ohledy na sociální kapitál, protože jejich konkurenti, kteří tak nečiní, by za daných podmínek byli úspěšnější.

Příkladem, kdy rámcové podmínky působí proti principům USV, může být způsob nastavení tarifů, pro který se v této souvislosti někdy používá termín „perverzní“. Lékem na tuto deformaci mezi hodnotami zájmových skupin a reálným nastavením cen by měla být již dlouho diskutovaná (ekologická) daňová reforma. Účelem této reformy je lépe zohlednit postoje zájmových skupin v oblasti USV a promítnout je do zdanění přírodních zdrojů a práce podle logiky kvality života. „Pravdivější“ nastavení cen by poskytlo potřebnou pozitivní zpětnou vazbu těm, kteří používají postupy USV.

Řada iniciativ, které se odehrávají v oblasti přímé podpory dobrovolných aktivit USV (v obrázku 1 na levé straně pyramidy řízení), se snaží napravit zmíněné deformace rámcových podmínek. Ale ani programům na podporu dobrovolných přístupů se často nedaří poskytnout podnikatelským subjektům dostatečnou pozitivní zpětnou vazbu. Důsledkem je pak mj. relativně malé rozšíření nástrojů USV v podnicích.

Výjimkou je zavádění systému environmentálního managementu (EMS) podle normy ISO 14 001, protože nezbytnou pozitivní zpětnou vazbu na zavedení tohoto nástroje poskytuje trh (zavedení EMS podle ISO je stále více požadováno obchodními partnery, dostalo se do podmínek výběrových řízení).

Vedle ISO existuje pro zavádění EMS ještě evropský program EMAS, který kromě zavedení systému řízení (v podstatě shodného s požadavky ISO) vyžaduje navíc značné otevření se podniku veřejnosti (pravidelné zveřejňování environmentálního prohlášení). EMAS tak má oproti ISO svoji přidanou hodnotu pro USV a teoreticky by měl poskytovat lepší předpoklady pro poskytnutí pozitivní zpětné vazby podnikům, které EMAS zavedly. V reálné situaci je ale EMAS průmyslem spojován spíše s možným zvýšením rizik pro podnik než s příspěvkem k jeho prosperitě. Za chybějící pozitivní zpětnou vazbu stojí opět malý zájem zájmových skupin, které se nedovedou shodnout na potřebnosti podpory nástrojů USV⁴. V opačném případě by například neměl být problém zvýhodnit ve výběrových řízeních právě podniky se zavedeným EMAS⁵.

Příklad, jak by mohla být nastolena chybějící pozitivní zpětná vazba v podmínkách ČR, je uveden v článku M. Malého, M. Ščasného a V. Henešlové „Možnosti využití ekologické daňové reformy k podpoře USV cestou dobrovolných dohod k energetické účinnosti“.

Konzistentní změna v podniku

Vedle příznivých vnějších podmínek postavených na silné pozitivní zpětné vazbě musí pro dobrovolné zavádění postupů USV existovat ještě příhodné vnitropodnikové podmínky na jednotlivých úrovních pyramidy řízení. Pro

³V orientaci může pomoci výkladový slovník USV, jehož základní verze je k dispozici na www.slovník-usv.info.

⁴Problematika odlivu zájmu o EMAS je komplexnější a potýká se s ní všechny evropské země, především pak ty, které byly v devadesátých letech hlavním motorem jeho zavádění jako je Rakousko anebo Německo. Podle průběžné zprávy projektu EVER na hodnocení EMAS a ekoznačení v EU dostupné na http://europa.eu.int/comm/environment/emas/pdf/everinterimreport_en.pdf. Je důvodem pro odstoupení od zavedení EMAS mj. nedostatek přínosů a to především vzhledem k očekávání jak EMAS ocení trh a zájmové skupiny, tedy chybějící pozitivní zpětná vazba.

⁵V ČR se vyskytl případ, kdy součástí podmínek výběrového řízení bylo právě zavedení EMAS. Agentura EMAS následně zaznamenala zvýšený zájem o tento dobrovolný nástroj.

dosažení vertikální konzistence potřebných změn v celé pyramidě řízení je možno použít řadu koncepcí a nástrojů USV.

Jednotlivé nástroje se podle svého zaměření soustředí na vybrané úrovně pyramidy řízení a podmínkou úspěchu je volba vhodného nástrojového mixu. Podnikům obecně chybí kapacity jak pro hodnocení potenciálu přínosů jednotlivých nástrojů, tak pro jejich využívání. Tento problém se dále prohlubuje s pokračujícími tlaky na zeštíhlování podniků.

Další problém, se kterým se podniky musí vyrovnávat, je tradiční řízení odvozené od objektivně dané hierarchické struktury pyramidy řízení. Toto řízení se s rostoucími požadavky na inovace ukazuje jako těžkopádné a některé podniky na to reagují zplášťováním tradiční hierarchické struktury, čímž dosahují lepšího vertikálního propojení jednotlivých úrovní pyramidy řízení. Pracovníci, kteří jsou v kontaktu se zájmovými skupinami a s praxí, pak dostávají mnohem větší pravomoci z oblasti strategických úrovní pyramidy řízení, realizují pilotní projekty apod.

Zohlednění životního cyklu

Podpora USV musí vycházet z celostního pohledu na systém výroby a spotřeby, který spojuje trh, na němž se výrobky a služby uplatňují. Tento celostní pohled zahrnuje všechny fáze životního cyklu od jejich návrhu a konstrukce včetně volby materiálů přes výrobu, distribuci a užití až po nakládání po dožití. Koncept USV vznikl mj. právě jako reakce na omezené možnosti přístupů, které se zaměřovaly pouze na vybrané části životního cyklu.

Dobrovolné přístupy v oblasti USV v ČR lze přiřadit všem fázím životního cyklu. Toto pokrytí je ale nesystémové a v rámci jednotlivých přístupů neúplné. Z pohledu zohlednění celého životního cyklu jsou účinné například postupy ekologického zemědělství. Rovněž některé větší podniky již využívají celostní přístup podporující USV (tento přístup se například díky iniciativám skandinávských zemí stává standardem v evropském papírenském průmyslu apod.).

Závěr

Zájem zvyšování konkurenceschopnosti na makro i mikro úrovni si v ČR vynutí větší podporu dobrovolných aktivit v oblasti USV. Účinnost této podpory se bude odvíjet od kvality spolupráce zájmových skupin, na které závisí stanovení společných cílů, poskytnutí pozitivní zpětné vazby na jejich dosažení, ale i budování kapacit v oblasti nástrojů USV. Prostor pro širokou aplikaci nástrojů USV vytváří postupná změna rámcových podmínek symbolizovaná nezbytnou daňovou reformou. Zvyšování konkurenceschopnosti a hodnoty podniků lze pomoci vhodné volby nástrojů USV dosáhnout již v existujícím rámci.

Ing. Vladimír Dobeš, M.Sc.
vladimir.dobes@iiee.lu.se

Nové číslo 1/2005 zpravodaje Programu ekoznačení EU (Květina) New issue 1/2005 of the European Eco-label Newsletter (The Flower)

Summary

The first 2005 issue of *The Flower* is focused on marketing strategy of EU Scheme and on the evaluation of the Flower Week organized in October 2004. Among the first EU ecolabels awarded in new member states there is also an ecolabel on textile products of Czech company HYBLER TEXTIL s.r.o. The other ecolabels were awarded to Lithuanian, Polish (2), Hungarian, Estonian and Cypriot producers.

Hlavním tématem nového čísla zpravodaje je marketingová strategie programu a vyhodnocení marketingových aktivit v rámci tzv. Květinového týdne, který se uskutečnil v druhé polovině října 2004. Mezi prvními držiteli ekoznačky EU v nových členských zemích je také český výrobce textilu HYBLER TEXTIL, s.r.o. Ostatní ekoznačky byly uděleny výrobcům z Litvy, Polska (2), Maďarska, Estonska a Kypru.

Podrobnější údaje resp. celý Zpravodaj je k dispozici v elektronické formě (PDF) na stránce http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/news/flowernews_en.htm. Objednávky nebo připomínky je možno zasílat na elektronickou adresu ecolabel@cec.eu.int.

redakce

Možnosti využití ekologické daňové reformy k podpoře udržitelné spotřeby a výroby cestou dobrovolných dohod k energetické účinnosti

Opportunities to support sustainable consumption and production by green tax reform in the Czech Republic through introduction of voluntary agreements on energy efficiency

Summary

There is an opportunity to support sustainable consumption and production in the Czech Republic through introduction of voluntary agreements on energy efficiency. Such an arrangement could be linked with the green tax reform, which is under preparation. This possibility is investigated within the project VaV No. 1C/4/25/04 „Research on support of sustainable consumption and production“ implemented by ENVIROS. The paper focuses on starting points of possible support program in this area and introduces international examples.

Česká republika bude implementovat evropskou směrnici č. 2003/96/EC, kterou se restrukturalizuje Rámec Společenství pro zdanění energetických výrobků a elektřiny (Council Directive 2003/96/EC restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity) ekologickou daňovou reformou (EDR)¹.

Zvyšování energetické účinnosti je neopominutelnou součástí aktivit společnosti směřující k udržitelnému rozvoji, protože je spojeno s přínosy ke snižování emisí CO₂, k integrované prevenci znečištění a snižování emisí znečišťujících látek do životního prostředí, ke snižování nákladů, k posilování konkurenceschopnosti podnikatelské sféry a tím k růstu zaměstnanosti, apod.

Synergie mezi uplatněním dobrovolných nástrojů, regulačním rámcem a motivací podniků je při hledání alternativních možností uplatnění požadavků legislativy nutná. Byly proto analyzovány možné motivační faktory a pozitivní zpětné vazby a vhodnou příležitostí je například uplatnění environmentální daně a s ní spojené možnosti recyklace výnosů a kompenzačních opatření s cílem nejen snížit dopady na konkurenceschopnost podniků, ale také s cílem stimulovat podniky k dalšímu snižování energetické náročnosti.

1. Současná regulace podniků v ČR a její přínosy ke zvýšení energetické účinnosti

Stávající environmentální a energetická legislativa (IPPC, čl. 3 o energetické účinnosti, ochrana klimatu – zavedení environmentální daně, obchodování emisemi CO₂, energetické služby, hospodaření energií – ochrana ovzduší a emisní stropy, zvyšování spolehlivosti a bezpečnosti energetických dodávek apod.) znamená pro velké průmyslové podniky značnou administrativní zátěž. Ačkoliv jsou uvalenou regulací mnohdy sledovány obdobné cíle, nepodařilo se doposud formálně provázat používané prostředky.

V legislativě EU i v nové legislativě v ČR existuje prostor pro dobrovolné aktivity podniků, ale v České republice nemají tyto přístupy tradici a v praxi zatím nejsou využívány nebo nejsou v synergickém působení s regulačními nástroji:

- Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší – hovoří o dobrovolných dohodách – dále je však neupřesňuje;
- Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění – integrované povolení se považuje za vyjednávací proces – pro prokazování energetické účinnosti je požadován energetický audit, ale proces zlepšování energetické účinnosti není požadován – nejsou stanoveny a tedy ani požadovány postupy, které by vedly k efektivnímu a prokazatelnému zvyšování energetické účinnosti a péči o kvalitní, spolehlivou a zejména hospodárnou spotřebu energetických vstupů;
- EDR – výměna daně za odvody z mezd není motivační pro energetickou účinnost, dosavadním postojem MŽP je neposkytovat žádné daňové úlevy

¹ EDR je obecně přenos daňového břemene ze žádoucích aktivit, například lidské práce, na produkty a aktivity poškozující životní prostředí. Principem je fiskální neutralita reformy, zároveň se od zlevnění práce očekává nárůst jejího využití – tzn. pokles nezaměstnanosti.

energeticky náročnému průmyslu, ani výměnou za zvyšování energetické účinnosti;

- Emisní obchodování – je ponecháno na podniku, aby zvolil vhodná opatření ke snížení emisí, metodická podpora není poskytována.

Významný potenciál energetických úspor zůstává tedy v podnicích nevyužit. Ze zákona (č. 406/2000 Sb.) povinný energetický audit je vypracován často pouze formálně. Chybí propojení aktivit na základní úrovni pyramidy řízení, pozitivní zpětná vazba se omezuje na úspory nákladů, skutečné úspory ale často nejsou sledovány (chybí cíl i informační systém, chybí cílené a strukturované sledování spotřeby). Podpora nových nástrojů na úrovni systémů řízení je zatím jednostranná a okrajová.

2. Směrnice č. 2003/96, o zdanění paliv a elektřiny

Celá Směrnice č. 2003/96/EC, jejímž smyslem je uvalit daně na energetické výrobky a elektřinu, nabyla pro členské státy EU účinnosti dne 1. 1. 2004, po šesti letech vyjednávání. Česká republika musí splnit požadavky směrnice do 1. ledna 2008.

Energetické výrobky podléhají podle této směrnice zdanění v případech, že jsou používány jako topiva nebo motorová paliva. Zdanění se nevztahuje na jiné než palivové využití energetických výrobků. Členské státy EU musí své zdanění upravit tak, aby úroveň sazeb (i po případných sníženích nebo vratkách) nebyla nižší než Směrnicí předepsané minimální úroveň.

Směrnice obsahuje řadu různých výjimek a úlev jak ve výši sazeb, tak v jejich aplikaci. Různé daňové derogace mohou být zavedeny do konce roku 2006. Členským zemím je ještě k tomu poskytnuta řada přechodných období a možnosti speciálních ujednání, v mnoha případech až do roku 2012.

Významné fakultativní úlevy z daní jsou upravené článkem 17 směrnice, dle kterého je možné udělit na elektřinu nebo energetické produkty pro výrobu tepla daňové úlevy v případech:

- energeticky náročného podniku,
- pokud jsou uzavřeny dohody s podniky nebo sdruženími podniků, jestliže vedou k dosažení cílů ochrany životního prostředí nebo zlepšení energetické účinnosti,
- pokud se uplatňuje režim obchodovatelných povolení nebo srovnatelná opatření, jestliže vedou k dosažení cílů ochrany životního prostředí nebo zlepšení energetické účinnosti.

Při identifikaci odvětví výhledově nejvíce postižených zdaněním energie v České republice byla provedena:

- analýza spotřeby energie dle odvětví (zdroj statistika MPO);
- identifikace průměrných cen energie (zdroj IEA/OECD Energy Taxes & Prices);
- kvantifikace výdajů/nákladů na jednotlivé formy energie v odvětvích;
- identifikace produkce, hrubé přidané hodnoty, nákladů na zaměstnance a pracovníky, počet pracovníků a zaměstnanců (zdroj ČSÚ);
- kvantifikace nákladů na energii jako podíl na hrubé přidané hodnotě (HPH) a produkci/tržbách;
- identifikace energeticky náročných odvětví.

Tabulka: Poměr nákladů na energii k hrubé přidané hodnotě ve vybraných odvětvích/ oborech

(ekonomické vyjádření energetické náročnosti jednotlivých sektorů)

Název odvětví a oborech	Náročnost, %
Těžba energetických surovin	15,7
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	13,6
Výroba usní a výrobků z usní	10,1
Výroba koksu, jaderných paliv, rafinérské zpracování ropy	8,5
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	8,1
Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	7,3
Těžba ostatních nerostných surovin	6,5
Zemědělství, myslivost, lesnictví	5,5
Výroba základních kovů, hutních a kovodělných výrobků	5,1
Rybolov a chov ryb	3,2
Doprava, skladování a spoje	3,2
Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru; vydavatelství a tisk	2,7

3. Přínosy a forma dobrovolných dohod

Hlavní výhodou dobrovolných dohod je, že podporují aktivní přístup průmyslu (i jiných sektorů) k energetické účinnosti, umožňují ekonomicky efek-

tivní řešení a dovolují rychlejší zavedení energetických úspor do praxe, než by mohlo být dosaženo právními předpisy. Některé země, ve kterých jsou dlouhodobé dobrovolné dohody realizovány, je dále propojují s finančními stimuly či dalšími prostředky, kterými může stát splnění dohod podporovat (např. podpora energetických auditů, informačních kampaní, podpora investic do úspor energie, daňové úlevy nebo podpora zavádění environmentálních standardů, tj. EMAS (Environmental Management and Audit Scheme) nebo ISO 14000.

Vyhodnocení současných dobrovolných dohod k energetické účinnosti v zemích EU v roce 2002 ukázalo, že se dobrovolné dohody stávají v podstatě jediným politickým nástrojem v případě, že stát již nechce zavádět přísnější regulační opatření proti průmyslu, než jsou ta, která vyplývají z legislativy a to ve snaze neohrozit jeho konkurenceschopnost, a přesto chce podpořit další snižování energetické náročnosti průmyslu.

I když se přístupy jednotlivých zemí k dobrovolným dohodám liší, pro jejich úspěšnost je třeba splnit určité základní předpoklady, které by měly být společné pro všechny země. Proto Komise EU připravila dokument, který slouží jako návod pro zajištění efektivity, důvěryhodnosti a transparentnosti dobrovolných dohod²:

Předně musí být snadno identifikovatelní **účastníci dohody**. Pokud dohody jsou zapojena sdružení, pak by mělo být jasně specifikováno, zda vystupují jménem svých členů nebo svým jménem. Musí být specifikován **předmět dohody**. To napomůže lepšímu pochopení dopadů dohody a odpovědět na otázky týkající se výkladu dohody.

Cíle dohody by měly být převedeny na povinnosti účastníků dohody. V krátkosti je možno říci, že to znamená specifikovat to, jak jednotliví účastníci dohody přispějí ke společnému cíli. V případě jednostranných závazků, které jsou používány v některých členských zemích EU, se mohou orgány státní správy zavázat k určitým aktivitám, jako je podpora výzkumu nebo účast na sledování nebo ověřování výsledků. Cíl dohody v případě energetické účinnosti může být definován konkrétně jako absolutní snížení spotřeby energie o x %, nebo jako snížení energetické náročnosti výroby o x % nebo jako zvýšení energetické efektivity o x %, případně jako snížení emisí, nebo se podnik může zavázat k zavádění energetického managementu a realizaci konkrétních energeticky úsporných opatření či projektů, apod..

Dohoda rovněž musí obsahovat **definici nejdůležitějších termínů, zejména technických**, přitom musí být vzata v úvahu terminologie používaná v odpovídající legislativě.

Jelikož jsou dobrovolné dohody ve veřejném zájmu a součástí politiky životního prostředí, musí **třetí strany**, včetně těch, které nejsou členy příslušných sdružení, mít právo být účastníkem dohody. Proto by měly být definovány podmínky a procedura pro připojení dalších účastníků.

Dále musí být stanovena **doba trvání dohody**. V zásadě by dohoda měla skončit až po splnění všech závazků.

V textu dohody by měla být uvedena **možnost revize dohody**, zahrnutí změn vyplývajících z nových zjištění, přizpůsobení dohody technickému pokroku nebo přihlednutí ke změnám podmínek na trhu (např. změny poptávky po produktech či službách).

Musí být umožněno **jednostranné ukončení dohody** kteroukoliv stranou jako reakce na neplnění předmětu dohody. Rovněž musí existovat možnost, aby průmysl nebo účastník dohody z jiného sektoru mohl odvolat svůj závazek, pokud, v protikladu k vzájemné dohodě v době jejího uzavření, došlo k zavedení jakéhokoliv regulačního opatření nebo daně přímo se dotýkající předmětu smlouvy.

V případě, že dohoda má formu smlouvy, musí být uvažována ještě další dvě hlediska. Vzhledem k tomu, že orgán státní správy je smluvním partnerem a v závislosti na právním systému daného státu, je nezbytné rozhodnout o tom, zda smlouva bude uzavřena podle občanského nebo veřejného práva. Právní základ smlouvy by neměl ovlivňovat obsah a závaznost. V souladu s národní legislativou, případně po dohodě smluvních stran, by měla být stanovena odvolací pravidla, případně stanoven arbitrážní soud pro případ řešení sporů.

Jestliže jsou zvažovány daňové úlevy navazující na dobrovolné dohody v rámci ekologické daňové reformy, platí, že:

- úlevy by měly být poskytovány **jasně definované skupině podniků** a ne celému průmyslu jako celku (např. energeticky náročný průmysl),
- po poskytnutí úlevy by měla zůstat daňová sazba pozitivní, aby se zachoval motivační efekt nástroje,
- úleva by se měla poskytnout za **uzavření dohody o dosažení konkrétního environmentálního cíle**; dle Směrnice 2003/96/EC by měl být cíl minimálně stanoven na úrovni, ke kterému by vedlo zavedení minimální sazby daně požadované Směrnicí,
- mechanismus a konkrétní podmínky úpravy by měly brát v úvahu velikost vyvolaných **administrativních nákladů** na straně státní správy, a **transakčních nákladů** na straně průmyslových podniků,
- celý mechanismus by měl brát v úvahu jak oblast zdanění forem energie, tak schéma pro obchodování s emisemi skleníkových plynů, integrované povolování (IPPC) a regulaci velkých spalovacích zařízení.

Nezbytné předpoklady pro úspěšné zavedení dobrovolných dohod

Zavedení dobrovolných dohod se jeví jako nezbytné pro dosažení mnoha environmentálních cílů Ministerstva životního prostředí (např. v oblasti ochrany klimatu) a také požadavků environmentální legislativy. K tomu, aby takové dohody bylo možno pro český průmyslový sektor použít, je nutno splnit tyto obecné podmínky:

- Odvětvová organizace musí reprezentovat značný podíl celkové spotřeby energie českého průmyslového sektoru.
- Energetická spotřeba daného odvětví musí být významná, např. vyšší než 1 PJ.
- Odvětví musí být z hlediska výrobních procesů a výrobků homogenní. Odvětvová organizace musí být dobře organizována, to znamená, že má dobré kontakty se svými členy a může jim efektivně předávat informace.
- Členské společnosti odvětvové organizace musí reprezentovat více než 80 % celkové energetické spotřeby odvětví. Odvětvová organizace se musí zavázat, že bude aktivně podporovat dodržování dlouhodobých dohod.
- Musí být zřízena/pověřena organizace, která se bude zabývat monitorováním a koordinací dlouhodobých dohod.
- Průmyslová odvětví musí být vhodně stimulována k uzavírání dlouhodobých dohod o energetických úsporách.

4. Příklady dobrovolných dohod v EU

Britská daň z emisí skleníkových plynů (CCL), která byla zavedena od dubna 2001, tj. před platností Směrnice EU, zahrnuje výjimku na nové zdroje využívající obnovitelné zdroje energie a na paliva pro vysoce účinné kogenerační jednotky.

Pro energeticky náročný průmysl nabízí možnost dosažení až 80% úlevy za podmínky podpisu dohody o zvyšování energetické účinnosti (Climate Change Levy Agreement). Úleva se týká energeticky náročných podniků těch sektorů, které spadají pod Směrnici o integrované prevenci a omezení znečištění (Směrnice o IPPC).

Tyto dohody (44 v roce 2001) jsou sjednávány v rámci jednotlivých energeticky náročných sektorů. Celkově je v rámci sektorových dohod zapojeno přibližně 5000 provozovatelů na 13 tisících lokalitách. Naplňování těchto dohod je každé dva roky přezkoumáváno, poprvé se tak stalo v roce 2003.

Podniky, které opakovaně neplní stanovené cíle, ztrácí nárok na úlevu na daní. Administraci dohod má v kompetenci Ministerstvo životního prostředí, výživy a zemědělství. Předpokládá se, že tyto dohody přispějí ke snížení uhlíkových emisí přinejmenším o 2,5 mil. tun ročně do roku 2010.

Hlavním nástrojem politiky na zvýšení energetické účinnosti v průmyslu jsou v Nizozemsku dobrovolné tzv. dlouhodobé dohody. Po přistoupení k dohodě je její naplňování již povinné (podpis je pro každou společnost zavazující). Dlouhodobá dohoda ve své první fázi dosáhla zlepšení energetické účinnosti v průmyslové výrobě téměř o 25 % v roce 2000, vztaheno k úrovni roku 1989 (oproti předpokladu 20%). Protože však ve stejném období došlo ke značnému nárůstu průmyslové výroby, emise CO₂ (i přes výrazné zlepšení účinnosti) vzrostly. V současné době probíhá již druhá fáze dohod (tzv. „Dohoda o vzájemné shodě“), zvlášť pro podniky s velkou spotřebou energie, zvlášť pro podniky střední „energetické“ velikosti. Nizozemská vláda souhlasí s tím, že nebude na 90 zúčastněných průmyslových společnostech (spotřeba energie ve výši 1 000 PJ v r. 2001) uvalovat dodatečnou restriktivní politiku a regulaci ohledně emisí CO₂. Časový rámec dohody je od roku 2001 do roku 2012, první vyhodnocení je plánováno v roce 2005.

Při uzavírání Dlouhodobé dohody se v Nizozemsku postupuje v pěti krocích – od deklarace zájmu jak sektoru, tak vlády, přes audit s analýzou poten-

²Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 17 July 2002 on Environmental Agreements at Community Level within the Framework of the Action Plan on the „Simplification and Improvement of the Regulatory Environment“ [COM(2002) 412 final]

Dobrovolné nástroje, jejich rozdělení a postavení v environmentální politice

Voluntary tools, their groups and the role in the environmental policy

Summary

This paper is focused on the voluntary tools, especially on their roles in the environmental policy among other instruments and means. The classification of all environmental policy tools is also presented, and few definitions of the main concepts.

Vznik pojmu udržitelný rozvoj a snaha o jeho realizaci v praxi přispěly k tak velkému rozvoji environmentální politiky a prostředků její realizace, že je pro zájemce stále těžší se rychle a dobře orientovat v jejich neustále se rozšiřujícím sortimentu, pochopit jejich princip, účel a možnosti použití. Vzniklá situace ztěžuje především praktickou aplikaci nástrojů environmentální politiky, takže jejich používání v podnikatelské praxi se nejen zpomaluje, ale také ztrácí na své (eko)efektivnosti. Rychlému získání potřebné orientace v rozsáhlém sortimentu nástrojů environmentální politiky by měla napomoci jejich jednotná kategorizace spolu s vymezením nejdůležitějších relevantních pojmů používaných v environmentální politice.

Environmentální politiku lze velice stručně definovat jako politiku, jejímž úkolem je ochrana a péče o životní prostředí. Z hlediska rozsahu působení existuje environmentální politika mezinárodní, nadnárodní, státní, regionální a lokální, kam patří např. často zmiňovaná podniková environmentální politika.

V každé environmentální politice jsou stanovovány určité dílčí cíle, jejichž splnění se dosahuje pomocí nejrůznějších **prostředků environmentální politiky** jako jsou koncepce, strategie, plány, nástroje a instituce zřízené v rámci environmentální politiky.

Velmi stručně lze říci, že **koncepce** vytyčuje cíle dané environmentální politiky, **strategie** určuje základní způsob (cestu) k jejich dosažení a **plány** mají za úkol harmonizovat provádění všech potřebných aktivit.

Instituce jsou prostředky s velmi specifickým charakterem a posláním. Jejich hlavním úkolem je zajistit realizaci a efektivitu potřebných aktivit a nástrojů.

Nástroje environmentální politiky lze definovat jako formalizované prostředky (metody, postupy, detailně propracované programy a pod.), jejichž hlavním úkolem je působit na znehodnocovatele životního prostředí a ovlivňovat jejich environmentální chování v organizačních, plánovacích a rozhodovacích činnostech tak, aby bylo dosaženo vytyčených cílů v oblasti ochrany životního prostředí. Nástroje environmentální politiky lze rozdělit na **nástroje státní environmentální politiky**, tj. příkazy, zákazy a jiná opatření vyplývající z legislativních předpisů a na **nástroje dobrovolné**, tj. nástroje, které znehodnocovatelé životního prostředí sami vědomě používají za účelem snížení svého negativního vlivu na životní prostředí, aniž by k tomu byly nuceny jakýmikoliv legislativními předpisy. Z hlediska praktického používání je vhodné rozdělit dobrovolné nástroje do dvou skupin, a to na nástroje vyžadující určitou vnější součinnost a na nástroje, které žádnou vnější součinnost nevyžadují.

Dobrovolné nástroje vyžadující určitou vnější součinnost jsou nástroje, pro jejichž používání je nutné vytvořit nejdříve určité vnější, na uživateli nástroje nezávislé, základní podmínky. Většinou se jedná o nezávislé orgány, které jsou podle povahy nástroje pověřeny určitými funkcemi, jež potřebné zázemí zajišťují. Např. u zavádění systému environmentálního managementu musí být zajištěno provádění kontrolních funkcí jako jsou certifikace, audit, případně registrace u EMAS.

Dobrovolné nástroje nevyžadující určitou vnější součinnost jsou nástroje, jejichž realizace nevyžaduje vytvoření žádných zvláštních podmínek a subjekt je může podle svého vlastního rozhodnutí kdykoli a kdekoli

používat. Typickým příkladem je hodnocení možností čistší produkce nebo environmentální manažerské účetnictví.

Zařazení jednotlivých dobrovolných nástrojů v rámci jednotné kategorizace nástrojů

Všechny nástroje environmentální politiky lze podle účelu, kterého má použití příslušného nástroje v praxi dosáhnout a pro který se v první řadě v praxi používá, rozdělit do tří skupin: nástroje regulační, nástroje informační a nástroje edukační, tj. vzdělávací či osvětové. Každá z uvedených skupin přitom obsahuje jak nástroje státní politiky, tak i nástroje dobrovolné.

a) Nástroje regulační

Úkolem regulačních nástrojů je přimět subjekt k akci, jejíž realizace povede ke snížení negativního dopadu na životní prostředí. Podle stupně volnosti, který subjektu při tomto působení nástroj ponechává, lze regulační nástroje rozdělit do tří podskupin, a to na nástroje direktivní, nástroje ekonomické a nástroje kooperační.

Direktivní nástroje (užívá se také pojem nástroje přímého řízení) jsou takové nástroje environmentální politiky, které neponechávají subjektu při rozhodování o jeho chování k životnímu prostředí žádnou možnost volby. Subjekt musí příkazy direktivních nástrojů akceptovat, jinak by byl za jejich neplnění sankcionován. Jedná se většinou o příkazy, zákazy, nařízení a různá jiná opatření vyplývající z legislativních předpisů. Jak vyplývá z kontextu, dobrovolné nástroje se nemohou v této podskupině vyskytovat.

Nástroje ekonomické (užívá se též pojem nástroje nepřímého řízení) využívají hmotné zainteresovanosti zúčastněného subjektu a snaží se jej ovlivňováním jeho ekonomické pozice, přimět k požadované akci vedoucí ke snížení jeho negativního dopadu na životní prostředí. Na rozdíl od nástrojů direktivních, které subjektu přikazují jak se má chovat, ponechávají ekonomické nástroje subjektu různě velký stupeň volnosti a to někdy tak velký, že se jedná už o dobrovolné nástroje, jako např. označování ekologicky šetrných výrobků nebo nástroje finančně pozitivní jako jsou dotace, subvence, granty, půjčky a pod.

Kooperační nástroje jsou nástroje, jejichž působení je založeno na kooperaci subjektu, tj. na jeho dobrovolném aktivním zapojení do akcí nebo programů vedoucích ke snižování negativních vlivů na životní prostředí. Jak vyplývá z podstaty věci, všechny kooperační nástroje mají charakter nástrojů dobrovolných. Podle charakteru zapojení lze kooperační nástroje rozdělit na nástroje založené na **vzájemných ujednáních**, (kam patří různé **mezinárodní smlouvy** nebo **environmentální dobrovolné dohody** subjektu se státním orgánem) a na tzv. **jednostranné závazky**, kdy se subjekt z vlastního rozhodnutí sám připojuje k realizaci některých již vyhlášených programů či aktivit vedoucích ke snižování negativního dopadu či vlivu subjektu na životní prostředí. Sem patří např. odpovědné podnikání v chemii (tzv. Responsible Care) nebo systémy environmentálního managementu (zaváděné jak dle Nařízení EU, tak i dle normy ISO 14001) apod.

b) Nástroje informační

Úkolem informačních nástrojů je poskytování nejrůznějších environmentálních informací, a to jak subjektu, tak subjektem. Jedná se o data, údaje, informace, a to jak o stavu životního prostředí, tak i o velikostech vlivů, které na životní prostředí působí a ovlivňují jej, ať jsou původu přírodního nebo antropogenního. I když informační nástroje samy o sobě nemohou změnit stav životního prostředí nebo velikost vlivů, jež na životní prostředí působí, jsou velmi důležité a mají nejširší spektrum použitelnosti, neboť jsou zdrojem potřebných informací pro všechna odvětví a to jak na mikroúrovni, tak i na makroúrovni. Používají se ke kontrole práce odpovědných orgánů, ke zjištění dosažené změny v životním prostředí, k posouzení dopadu zamýšlené akce, ke stanovení plánu rozvoje a pod. Velmi důležité je jejich použití z hlediska prevence především v rozhodovacích procesech týkajících se přípravy budoucích koncepcí, zaměření environmentální politiky, charakteru výrobních procesů, charakteru produktů, tj. výrobků nebo služeb a pod.

Většina informačních nástrojů je dána zákonnými předpisy, ale existují také **informační dobrovolné nástroje**, jako např. environmentální reporting, vlastní environmentální tvrzení, environmentální prohlášení nebo posuzování životního cyklu výrobku (LCA), ekodesign, environmentální manažerské účetnictví, audit apod. U dobrovolných nástrojů této skupiny však existuje velká pravděpodobnost, že některé z nich např. environmentální reporting, ztratí v budoucnosti svůj dobrovolný charakter a budou vyžadovány ze zákona.

c) Nástroje edukační

Úkolem edukačních (vzdělávacích, osvětových) nástrojů je vzdělávání a výchova subjektů k ochraně a péči o životní prostředí. Od informačních nástrojů, s kterými bývají někdy nesprávně zaměňovány, se liší tím, že jejich úkolem není jen poskytnout informace, nýbrž vytvořit v subjektu vědomí vlastní zodpovědnosti za stav životního prostředí. Tato odpovědnost je přitom založena na poznání a na vnitřním přesvědčení z něho vyplývajícím, tj. pře-

svědčení o nutnosti snižovat a především zamezovat vzniku vlivů působících negativně na životní prostředí. Edukační nástroje jsou velmi důležité a nelze je nahradit žádným jiným typem nástrojů. Jako jediné vytvářejí nejen zodpovědný vztah člověka k životnímu prostředí, ale také poskytují i potřebný rozsah znalostí pro vytvoření dobré základny na řešení problematiky životního prostředí.

Mezi edukační nástroje patří všechny vzdělávací kurzy, školení, výchovné programy, knihy, publikace, demonstrační projekty a pod. Nástroje edukační jsou sice náročné na čas a na kvalitu provedení, nicméně jsou, jak vyplývá z praxe, velice úspěšné. Dojde-li k jejich akceptování subjektem, jsou paradoxně mnohem účinnější než nástroje direktivní. Na rozdíl od nástrojů direktivních patří však valná většina edukačních nástrojů mezi nástroje dobrovolné.

Ing. Květoslava Remtová, CSc.
Remtova@vse.cz

Snaha o sjednocení výkladů a názvů základních pojmů v udržitelné spotřebě a výrobě

The interpretation and the Czech terminology in the field of the sustainable consumption and production (an aspiration for unification)

Summary

The necessity to unify the interpretation and the Czech terminology used in the field of the sustainable consumption and production has appeared in the beginning of R&D study (1C/4/25/04) on the sustainable consumption and production. New thesaurus was prepared within the project. Its greater part is presented on the web site: www.slovník-usv.info. Comments to the vocabulary and new proposals are welcomed at the e-mail address: Remtova@vse.cz.

Zavádění udržitelného rozvoje do praxe vede zákonitě k potřebě rychle se orientovat nejen v problematice udržitelného rozvoje, ale také v řadě nově vznikajících pojmů, především z oblasti intenzivně se rozvíjející environmentální politiky a sortimentu jejich realizačních prostředků, tj. strategií, plánů, nástrojů apod. Tyto prostředky nebývají vždy zcela jednotně definovány ani na mezinárodním poli a celá situace je navíc komplikovaná i tím, že české názvy mnoha nových pojmů vznikají nejednotnými překlady z angličtiny, takže pro jeden pojem pak existuje více českých názvů a je třeba vždy každý pojem upřesňovat. To vše velmi ztěžuje práci především těm, kdož musí s příslušnými pojmy pracovat v praxi a nemají čas sledovat anabázi jejich vzniku.

Je proto zapotřebí začít jak s jednotným vymezováním důležitých pojmů, tak i se sjednocováním jejich českých překladů.

V projektu VaV č. 1C/4/25/04 (Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby) jsem byla pověřena tvorbou výkladového slovníku, který by měl popsat nedostatek začít odstraňovat. Ve slovníku by měly být ve formě hesel zařazeny všechny pojmy, které s danou problematikou úzce souvisejí, včetně méně známých pojmů, kterých bylo nutno použít při výkladu některého z hesel.

U každého hesla ve výkladovém slovníku je uvedena jeho oficiální definice, v případě, že zatím nebyla jednotně stanovena, je uvedena taková definice, která nejlépe vystihuje význam daného pojmu. K definici pojmu je připojen i jeho stručný výklad a některé pro praxi důležité poznatky včetně odkazů na literaturu, kde by případný zájemce mohl získat více informací. U každého hesla je uveden jeho anglický ekvivalent a ke slovníku je připojen i anglicko-český rejstřík, který každému uživateli dovolí vyhledat pro neznámý anglický výraz jeho český ekvivalent s příslušným výkladem. Kromě anglicko-českého rejstříku bude slovník obsahovat i česko-anglický rejstřík, přehled použitých zkratk, přehled významných institucí, nejdůležitějších mezinárodních smluv a konferencí.

Jak již bylo uvedeno, není slovník v současné době ještě zdaleka hotov. Nicméně jeho určitá část je již od června zveřejněna na internetové adrese: www.slovník-usv.info s prosbou o laskavé zaslání připomínek všeho druhu (např. poukázání na chybějící hesla, literaturu anebo upozornění na chyby či špatné formulace) na emailovou adresu autorky příspěvku.

Ing. Květoslava Remtová, CSc.
Remtova@vse.cz

Dopis signatářů deklaráce z Osla Evropské komisi

Letter to EC from Oslo Declaration on Sustainable Consumption signatories

Summary

Fifty researchers from around the world met in Oslo for the final workshop of the three-year project Life Cycle Approaches to Sustainable Consumption. The Oslo Declaration on Sustainable Consumption supported more than 250 signatories argue for more EC support to non-technology R&D of SPC.

Jménem více než 200 evropských signatářů Deklarace o udržitelné spotřebě (vydané na závěrečném workshopu projektu Přístupy životního cyklu

k udržitelné spotřebě v Oslu v únoru 2005) zaslali představitelé signatářů dopis Evropské komisi – komisaři pro vědu a výzkum p. J. Potocníkovi a dalším šesti vrcholným představitelům Evropské komise. Kontaktní osobou je p. Arnold Tukker, TNO, Nizozemsko (arnold.tukker@tno.nl). Signatáři chtějí přispět k posílení netechnicky zaměřeného výzkumu udržitelné spotřeby a výroby ve výzkumných programech EU, především v 7. rámcovém programu výzkumu a vývoje, ale i v programu Life a v dalších programech. Adresátům z EK bylo nabídnuto další objasnění záměrů deklaráce a výměna názorů. Bližší informace jsou na stránkách www.oslodeclaration.org.

RNDr. Zdeněk Suchánek
signatář Deklarace z Osla
zdeneksuchanek@seznam.cz

Projekt VaV – 1C/4/38/04 „Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby“

R&D Project – Research on support for sustainable production and consumption

Summary

The project is focused on research of voluntary activities of the business sector in the area of sustainable production and consumption (SPC). The objective of the project is to develop proposal of voluntary tools programs from the perspective of SPC and strategies for achieving change of population's consumption patterns. In the framework of the project a methodology for evaluation of use of voluntary tools of SPC by business sector are created.

Jedním z největších problémů počátku 21. století se jeví neúměrná výroba a spotřeba v bohatých státech planety. Ta nejen nadměrně zatěžuje životní prostředí, ale může způsobovat i tíživé sociální problémy, jako jsou nelidské pracovní podmínky či zaměstnávání dětí v rozvojových zemích. Proto řada mezinárodních organizací (OSN, OECD, EU) i jednotlivých států podniká různé aktivity na poli tzv. udržitelné spotřeby a výroby. Mezi tyto státy se řadí i Česká republika.

Co je udržitelná spotřeba a výroba?

Udržitelná spotřeba spočívá v přiměřené spotřebě a uvážlivém výběru zboží a služeb. Přihlíží se nejen ke kvalitě a ceně, ale i dalším faktorům – např. zda je výrobek šetrný k životnímu prostředí či zda se výrobce chová eticky. Rozhodování předpokládá přístup k informacím. Udržitelná výroba je založena na ekonomickém rozvoji, který plně respektuje limitované přírodní zdroje a absorpční kapacitu Země.

V září 2004 zahájil Ústav pro ekopolitiku, o.p.s. ve spolupráci s DHV CR, spol. s r.o. práce na projektu VaV – 1C/4/38/04 „Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby“. Zadávatel projektu je Ministerstvo životního prostředí ČR, které ho i finančně podporuje v rámci Národního programu výzkumu I.

Projekt je zaměřen na výzkum dobrovolných aktivit – nástroje a přístupy – podnikatelské sféry v oblasti udržitelné spotřeby a výroby. Hlavním cílem projektu je zpracování návrhu programů pro podporu využívání dobrovolných nástrojů jak z pohledu udržitelné spotřeby a výroby, tak i strategií pro dosažení změny spotřebních vzorců populace ČR, které vycházejí z analýzy nástrojů udržitelné spotřeby a výroby používaných u nás i v zahraničí. Řešitelé projektu se konkrétně soustředili na návrh programů podpory dobrovolných aktivit podnikatelské sféry ve třech průmyslových odvětvích (průmysl papíru a celulózy, stavebnictví a výroba domácích spotřebičů) a jejich pilotních realizací ve formě akčních plánů malých dobrovolných dohod. V rámci projektu je vypracována metodika umožňující hodnocení účinnosti zkoumaných nástrojů a přístupů udržitelné spotřeby a výroby v podmínkách podnikatelské sféry.

Dobrovolné nástroje udržitelné spotřeby a výroby představují takové činnosti, které výrobní subjekty i spotřebitelé využívají na základě svého svobodného, dobrovolného rozhodnutí a které jdou nad rámec legislativních norem. Dobrovolné nástroje se soustřeďují na odstraňování příčin vznikajících environmentálních problémů způsobovaných výrobou a spotřebou. Podporují environmentální chování výrobců a spotřebitelů a tím umožňují nasměrování výroby a spotřeby na environmentálně šetrnější výrobky a služby. Příkladem těchto nástrojů je např. ekoznačení, zelené nakupování, posuzování životního cyklu výrobku či čistší produkce.

Zdroj: Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby České republiky

Projekt je rozdělen do čtyř etap. **Úvodní etapa** (září – říjen 2004) se zaměřila na studium a obsahovou analýzu odborné domácí i zahraniční literatury, článků a další tištěných a elektronických dokumentů vztahujících se k udržitelné spotřebě a výrobě. Ke zkoumaným nástrojům a přístupům udržitelné spotřeby a výroby byly vytvářeny rešerše, jež se staly pokladovým materiálem pro následný dotazníkový průzkum a analýzu silných a slabých stránek, hrozeb a příležitostí uplatňování dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby v ČR.

Součástí úvodní etapy byla odborná diskuse a workshopy, jejichž cílem bylo iniciování diskuse a spolupráce významných aktérů ovlivňujících vyu-

Úvodní seminář projektu se konal 20. října 2004

žívání dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby. Odborné diskuse a workshopu se zúčastnili zástupci výrobní i nevýrobní podnikatelské sféry, konzultanti, představitelé neziskových organizací, vysokých škol a akademické obce a pracovníci veřejné správy. V průběhu odborné diskuse se uskutečnilo první kolo dotazníkového průzkumu. Druhé kolo se konalo prostřednictvím elektronické korespondence. Dotazníkový průzkum se zaměřil na zjištění stavu informovanosti odborné veřejnosti o problematice z oblasti dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby a poskytl významné údaje o možnostech uplatňování dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby v ČR.

Ve druhé etapě (listopad 2004 – březen 2005) řešitelé využili informace získané z analytických šetření a dotazníkového k průzkumu spolu s výstupy z odborné diskuse ke zpracování analýzy silných a slabých stránek, hrozeb a příležitostí pro uplatňování dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby a jejich účinnosti. Současně bylo vytvořeno instrumentarium dobrovolných nástrojů. Pro zpracování konkrétních programů podpory řešitelé rozdělili nástroje do různých typů podle čtyř strategií udržitelné spotřeby (dematerializace, optimalizace – změněná spotřeba, optimalizace – odpovědná spotřeba, optimalizace – přiměřená spotřeba).

V průběhu druhé etapy projektu byly podle kritérií konečného produktu, potenciálu ekologizace a využívání alternativ, ochoty ke spolupráci a rozsahu používání dobrovolných nástrojů vybrány tři odvětvové systémy výroby a spotřeby pro následné vypracování konkretizovaných programů a mechanismů podpory dobrovolných aktivit podnikatelské sféry v oblasti udržitelné spotřeby a výroby. Vybranými systémy se staly výroba domácích spotřebičů, stavebnictví a průmysl papíru a celulózy. V závěru druhé etapy řešitelé vytvořili pro vybraná odvětví návrhy programů podpory dobrovolných nástrojů z pohledu udržitelné spotřeby i výroby a stanovili různé formy této podpory.

Třetí etapa projektu (březen 2005 – září 2005) se soustředila na vypracování tří odvětvových programů a mechanismů podpory dobrovolných aktivit podnikatelské sféry pro vybrané odvětvové systémy a návrhy jejich pilotní realizace. Zároveň byla dopracována metodika pro vyhodnocování používání dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby v podmínkách podnikatelské sféry.

V první části třetí etapy řešitelé uskutečnili dvě kola polostandardizovaných rozhovorů s odborníky a odbornicemi zastupujícími vybraná průmyslová odvětví i spotřebitelské organizace. Cílem rozhovorů bylo konzultování dosavadních výsledků projektu a vytěžení maximálního množství informací z daných odvětví, které byly využity při vytváření programů podpory dobrovolných nástrojů a metodik jejich vyhodnocování. Následně byly programy podpory podrobně rozpracovány pro jednotlivá odvětví zvlášť. Byly zformulovány návrhy pilotních realizací programů v podobě malých dobrovolných

Diskuse závěrů úvodního semináře

dohod s jednotlivými odvětvími. Ke konkrétní dohodě pak byla vypracována i osnova střednědobého akční plánu její realizace.

Čtvrtá etapa (říjen 2005 – prosinec 2005) je věnovaná sestavení závěrečné zprávy pro zadavatele projektu a prezentování výsledků projektu na hodnotícím semináři.

Bližší informace o projektu, hlavní výstupy projektu, odkazy na stránky a články s tematikou udržitelné spotřeby a výroby jsou uveřejněny na internetové stránce projektové skupiny na adrese <http://ekopolitika.cz/usv.php> nebo na vyžádání u autora.

Mgr. Jaromír Pacák
jaromir.pacak@ecn.cz

Hrozby a příležitosti udržitelné spotřeby a výroby v ČR

Threats and opportunities of sustainable consumption and production in the Czech Republic

Summary

Joint research team of Institute for Environmental Policy and company DHV CR executed sustainable consumption and production research. Research objectives were intercept most important of developments, threats and opportunities in the Czech Republic. Analysis findings indicate that legislative and institutional essentials are laid, but these elements are not linked with field experience.

Motivovat a naučit spotřebitele i výrobce, aby se chovali udržitelně a šetrně k životnímu prostředí – takový cíl si mimo jiné dali delegáti Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v roce 2002. Změnou spotřebních a výrobních vzorců, jakožto významného nástroje pro nastartování udržitelného rozvoje, se po řadě zemí západního světa začala intenzivněji zabývat i Česká republika. Výzkumný tým Ústavu pro ekopolitiku, o.p.s., a společnosti DHV CR provedl výzkum udržitelné spotřeby a výroby, jehož cílem bylo podchytit nejdůležitější trendy, rizika a příležitosti do budoucna v ČR. Výsledky analýzy ukazují, že legislativní i institucionální základy jsou již položeny, tyto pilíře se však nedaří efektivně propojovat s praxí. Je realizován pouze malý počet projektů a programů podporujících rozvoj této problematiky v oblasti výroby i spotřeby. Dalším úskalím je vzdělávání, informování a propagace – zde jsme teprve na začátku cesty. Ve výrobní oblasti jsou nejméně motivovány malé a střední firmy, velké rezervy jsou i ve fungování veřejné správy.

Dosavadní výsledky jasně ukazují, že máme na čem stavět. Kromě existujících legislativních úprav pro spotřebitelskou oblast jsou pozitivním faktorem hlavně mezinárodní závazky, jako připojení podnikatelů a spotřebitelů k různým mezinárodním iniciativám týkajícím se udržitelnosti i členství ČR v Evropské unii. Zde je tato oblast jasně formulována a obsahuje řadu programových dokumentů a směrů. Tato problematika je upravena v Politice životního prostředí ČR, ve Strategii udržitelného rozvoje ČR a jejím Rámcí programů udržitelné spotřeby a výroby. V ČR existují rozvinuté systémy podporující zájmy spotřebitelů, nestátní neziskové organizace a média zaměřená na tuto oblast fungují poměrně efektivně. Disponujeme také základní sítí akademických pracovišť vzdělávajících odbornou veřejnost. Setkáme se ovšem také s celou řadou problémů a rizik, které spíše brání změně spotřebních a výrobních vzorců.

Veřejná správa – nejvýznamnější koordinátor i spotřebitel

Samostatnou kapitolou je veřejná správa, která by měla celý proces nejen řídit, ale jako jeden z nejvýznamnějších spotřebitelů jít ostatním příkladem. Nejslabší stránkou veřejné správy je nevyhovující komunikace mezi jednotlivými organizacemi i uvnitř orgánů veřejné správy, jejímž výsledkem je nedostatečná koordinace aktivit. Mnohdy chybí zpětné vazby mezi nadřízenými a podřízenými orgány, což znesnadňuje implementaci přijatých opatření směřujících k podpoře udržitelné spotřeby a výroby.

Praxe naznačuje, že příkazy a regulace mohou mít na výrobce i spotřebitele demotivující účinek, proto by další postup veřejné správy měl spočívat zejména v propagaci pozitivních příkladů – obzvláště vlastních – a to například zohledňováním ekologických kritérií při zadávání veřejných zakázek, poskytováním podpory experimentujícím podnikům, které zavádějí nové dobrovolné nástroje či realizaci environmentální daňové reformy.

Osvěta, informace a reklama

Užívání srozumitelné terminologie je „oříškem“ nejen pro udržitelnou spotřebu a výrobu, ale pro udržitelný rozvoj vůbec. Zápasíme s nejasnými definicemi pojmů, často nám chybí jednoznačné vymezení či popisy nástrojů.

S tímto problémem je spojen další výrazný handicap – nedostatečné vzdělávání a s tím související nedostatek informací. Téma udržitelné výroby a spotřeby není dostatečně zahrnuto nejen do středoškolského, ale ani do vysokoškolského a postgraduálního studia. Neexistují akademická pracoviště evropského formátu. To vše se odráží i na úrovni českých konzultačních firem – pouze malé množství poradců je v několika málo specializacích na opravdu dobré úrovni.

Je dobré zaměřit se na posílení odborné zdatnosti vzdělávacích institucí a konzultačních firem – na komplexní podporu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Vzdělávání by mělo být zaměřeno na všechny generace s důrazem na vzdělávání dětí a mládeže – neboli vzdělávání vyrůstajících spotřebitelů.

Velkou bariérou je i nízká informovanost a propagace. Například environmentální reklama se v médiích vyskytuje zřídka, ačkoliv může mít velký potenciál. Reklamní agentury by se měly stát významnou cílovou skupinou, protože využití technik a metod komerčních reklam (například humor, navození pocitu „ztotožnění se“) může být pro udržitelnou spotřebu a výrobu velmi přínosné. Naopak by měly být eliminovány či přesouvány do pozdějších vysílacích hodin škodlivé a zavádějící reklamy na alkohol, tabák, automobilový apod.

Výrobní sektor

Ve výrobní sféře jsou největším handicapem chatrné informační, etické a sociální podněty, které by managementy firem motivovaly k zavádění dobrovolných nástrojů udržitelné výroby do praxe. K efektivnímu přesvědčování firem chybí vhodná pomocná argumentace – řada firem bohužel slyší výhradně na ekonomické argumenty. Ještě tíživější je situace pro malé a střední podniky, které jen těžko uplatní konkurenční výhody dobrovolných nástrojů. Většina opatření, programů a nástrojů je totiž orientována převážně na podporu velkých korporací nebo silných průmyslových odvětví a poradenských činností.

Problémy ve výrobním sektoru musíme řešit komplexně – důležitá je nejen podpora veřejné správy a propojování vzdělávání a praxe, ale i zvýšení nabídky a poptávky po environmentálně příznivých výrobcích a službách.

Životní styl a spotřebitelské organizace

Jedním z největších úskalí přechodu k udržitelné spotřebě je životní styl občanů České republiky a dalších bohatých zemí. Udržitelná spotřeba znamená konzumovat méně a zodpovědně. Přesvědčit konzumenty, že ke spokojenému životu nepotřebují nepřehledné množství výrobků a služeb, je velmi těžké. Ani to se v ČR příliš nedaří – rozhodování spotřebitelů stále nejvíce ovlivňuje cena výrobku či služby a značka, environmentální kritéria nejsou při rozhodování na předním místě. Nicméně situace se pomalu zlepšuje, mimo jiné i díky poměrně husté síti poraden pro spotřebitele. Do jejich spektra zájmu se po původním zaměření na ochranu práv spotřebitele dostává i životní prostředí, zdraví a udržitelný rozvoj. Tato témata se stávají přitažlivá i pro řadu spotřebitelů.

Závěrem

Analýza slabých a silných stránek, hrozeb a příležitostí udržitelné spotřeby a výroby byla zpracována na základě studia odborných dokumentů, výstupů odborných diskusí k uplatňování dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby a v neposlední řadě na základě kvalitativního výzkumu, jehož cílem bylo zjistit výchozí stav dostupnosti informací o udržitelné spotřebě a výrobě v ČR. Za velký úspěch považujeme zejména to, že se nám do diskusí i kvalitativního výzkumu podařilo velkou měrou zapojit i výrobce a podnikatele. Díky tomu se do analýzy promítly názory nejen „tradičně spolupracujících“ spotřebitelů, neziskových organizací a veřejné správy, ale i názory výrobců a dodavatelů služeb tedy těch, kterých se projekt svým zaměřením silně dotýká. O podrobnějších informacích si můžete napsat na adresu autorky.

PhDr. Leona Kupčíková
leona.kupcikova@ecn.cz

Výběr odvětví pro programy podpory udržitelné výroby a spotřeby

Selection of branches for promotion programs on sustainable production and consumption

Summary

Representative selection of branches for the pilot programs drafting is difficult discipline that demands setting of several criteria. Using a combination of criteria such as importance/representativeness of the branch for sustainable consumption and production, experiences from recent use of tools and willingness of stakeholders to cooperate, together with evaluation of potential of „ecologization“ of production and consumption within selected branch three systems of production and consumption for further elaboration of pilot programs were selected: domestic equipments, paper industry and building industry.

Jedním z hlavních výstupů projektu výzkumu a vývoje jsou obvykle návrhy pilotních projektů resp. programů, na nichž má být demonstrován výsledek výzkumného projektu (nebo jimi zahájen cyklus praktické realizace). Prvek návrhu programu pro odzkoušení navrhované sestavy dobrovolných nástrojů na podporu udržitelné výroby a spotřeby byl také součástí zadání VaV 1C/4/38/04 Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby.

Podle zadání je mj. cílem projektu:

„Návrh a optimalizace programů pro využívání dobrovolných nástrojů v oblasti udržitelné výroby a spotřeby v podnikatelské sféře, které budou vycházet ze strategie udržitelného rozvoje a mezinárodních závazků ČR s prioritním zaměřením na zvyšování efektivnosti využívání energií.“

Mezi formami dosažení cílů zadání je mj. „Návrh účinných programů a mechanismů podpory dobrovolných aktivit podnikatelské sféry v této oblasti pro vybrané systémy výroby a spotřeby“.

Výběr tří odvětvových systémů výroby a spotřeby

V kapitole nabídky týkající se vypracování návrhu optimalizované sestavy programů a forem jejich naplnění) byl v souladu s požadavkem zadání projektu uveden předběžný výběr odvětví – systémů výroby a spotřeby pro následné zpracování konkretizovaných programů a mechanismů podpory dobrovolných nástrojů aktivit podnikatelské sféry. Předběžně vytipovaný okruh odvětví zahrnoval **elektrotechniku, domácí spotřebiče, průmysl papíru a celulózy, zemědělsko-potravinářskou výrobu, stavebnictví a nábytkářství**. Nabídce těchto oborů a pro účely vypracování návrhu programů pro stanovený minimální počet tří oborů přecházela výběrová rozvaha založená na zvážení řady pohledů:

- **Významnost a reprezentativnost** pro udržitelnou výrobu, pro udržitelnou spotřebu a pro vazbu a provázanost výroby a spotřeby.
- **Zkušenosti** z aplikace dobrovolných nástrojů environmentální politiky.
- **Předpoklad ochoty** klíčových aktérů se aktivně spolupodílet na aktivitách projektu, např. účastí na workshopech a rozhovorech, vyplněním dotazníků a pod.

Vzhledem k dodatečnému požadavku zadavatele orientovat se větší měrou na oblast udržitelné spotřeby, byl jako jedno z prioritních kritérií zvolen **význam** daného systému pro udržitelnou spotřebu (výrobní a služeb). Alespoň dvě odvětví by měla mít mezi svými produkty **konečné výrobky nebo služby**, které přímo kupuje resp. používá **konečný spotřebitel**.

Vybraná odvětví zároveň mají umožnit demonstraci „**ekologizace**“ a **alternativních způsobů** výroby a především spotřeby. Významným kritériem je předpoklad **možnosti** resp. **ochoty ke spolupráci** ze strany příslušných institucí v daném odvětví resp. oboru (svazy, spolky, odborné orgány) a existence odborného zázemí (výzkumné instituty, vysoké školy).

Jako další kritérium byl vybrán **rozsah používání** různých známých **dobrovolných nástrojů** udržitelné výroby (např. EMS/EMAS, LCA, ekoznačení, environmentální značení, environmentální účetnictví, dobrovolné dohody, reporting, ekodesign, čistší produkce) i udržitelné spotřeby. Preferována byla střední míra používání takového spektra nástrojů, tak aby se dala demonstrovat možnost nového uplatnění, zintenzivnění a rozšíření jejich používání.

U používání dvou nejrozšířenějších nástrojů EMS/EMAS a ekoznačení (Národní program EŠV a Program EU „Květina“) existují databáze (např. na stránkách agenturních činností www.cenia.cz) s přiřazením certifikovaných resp. registrovaných organizací k oddílům a pododdílům Odvětvové klasifikace ekonomických činností OKEČ/NACE nebo k jednotlivým výrobním kategoriím (ekoznačení). Tak například ve statistice certifikací EMS v ČR ve stavu k 30.6.2004 (celkem 834 = 100%) nalezneme v pododdílu zpracovatelského průmyslu DE Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru, vydavatelství a tisk 2% organizací, v pododdílu DL Výroba elektrických a optických přístrojů a zařízení 10% organizací a v oddílu F Stavebnictví 17% certifikovaných organizací. U výrobních kategorií Národního programu ekoznačení ČR (EŠV, celkem 43 kategorií = 100%) nalezneme pro pododdíl DE (výroba papíru atd.) 12% kategorií, pro pododdíl DL (elektrické přístroje atd.) 23% kategorií a pro oddíl F (stavebnictví) 5% kategorií. Tento výčet dokumentuje, že kritérium střední míry aplikace stávajících dobrovolných nástrojů byl v podstatě dodržen.

V tomto stádiu výzkumu nebyly vybírány obory se speciálními právními požadavky na výrobky a služby (potraviny, léčiva, chemické látky, zbraně, výbušniny). Pro tuto fázi byly z výběru rovněž vyloučeny i infrastrukturní (síťová) odvětví (výroba a distribuce energií, zásobování vodou, poštovní služby, zdravotnictví, sociální služby a pod.) a těžební, hutní, a ostatní „těžký průmysl“ vč. strojírenství. Pro svou specifiku nebyl v této první fázi vybrán automobilový průmysl, přestože má vysoký potenciál z pohledu udržitelné spotřeby a výroby. Pro nevybrání oborů služeb (leasing, bankovníctví, pojišťovnictví, hotelnictví, doprava, cestovní ruch, opravy, servisy, zákaznické služby atd.) rozhodla skutečnost, že tyto obory prozatím nemají dostatečně rozvinuté spektrum dobrovolných nástrojů udržitelné výroby a z hlediska spotřebitele se doposud uplatňuje spíše pohled ochrany (obran) spotřebitele (vč. problematiky reklamací). Pozornost k těmto oborům bude vhodné obrátit v dalších fázích a projektech výzkumu a vývoje.

Tabulka 1- Kritériální výběr tří odvětvových systémů výroby a spotřeby

Kritérium	Charakter konečného produktu	Potenciál ekologizace a alternativ	Možnost spolupráce a odborné zázemí	Rozsah používání dobrovolných nástrojů
Předběžně vytipovaná odvětví				
Elektrotechnika	významné	nízké	střední	nízké
Domácí spotřebiče	významné	střední	střední	nízké
Papír a celulóza (vč. obalů)	střední	střední	významné	významné
Zemědělsko-potravinářská výroba	střední	významné	střední	střední
Stavebnictví	střední	významné	významné	střední
Nábytkářství	střední	střední	střední	nízké

Škála hodnocení uplatnění kritéria: významné – střední – nízké

Výsledný výběr zahrnuje systém výroby a spotřeby domácích spotřebičů, papíru a celulózy (vč. obalů) a stavebnictví (včetně oprav a rekonstrukcí).

RNDr. Zdeněk Suchánek
zdenek.suchanek@dhv.cz
Ing. Jiří Vavřínek
jiri.vavrinek@dhv.cz

Příprava odvětvového programu podpory dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby pro stavebnictví

Draft of branch program for support of voluntary instruments for sustainable consumption and production in building & construction industry

Summary

The results of draft of branch program arised from activities within R&D project on sustainable consumption and production (SPC). It is based on chosen methodology involving SWOT analysis, draft set of voluntary instruments for SPC, selection of branches, expert evaluation by task team, interviews with key actors in SPC, and elaboration of the draft in the phase of synthesis. This article deals with preparation and introductory shape for one from three selected branches – for building industry.

Na příkladu programu pro stavebnictví prezentujeme přípravu a předběžnou podobu odvětvového programu podpory dobrovolných nástrojů podnikatelské sféry vzniklé při řešení probíhající závěrečné etapy o projektu VaV – 1C/4/38/04 „Výzkum podpory udržitelné výroby a spotřeby“.

Zadáání výzkumných projektů v oblasti udržitelného rozvoje je poměrně novou součástí VaV – výzkumu a vývoje. Při omezených zdrojích pro výzkum a nevyrovnané, někdy i nulové odezvě na vypsána témata často dojde k narušení logického vývoje výzkumu v dané problematice (od analýzy přes diskusi k syntéze). Například našemu projektu bohužel nepředcházela žádný výzkum vzorců udržitelné spotřeby a výroby v České republice, takže nedostatek informací o chování a preferencích českých spotřebitelů a výrobců pochopitelně limituje řešení projektu. Část analytických prací projektu musela být proto nahrazena intenzivnějším sběrem informací u zainteresovaných stran – zástupců výroby a spotřeby.

V současné době existující strategické dokumenty např. Strategie udržitelného rozvoje České republiky (SUR ČR, 2004) a Státní politika životního prostředí České republiky (SPŽP ČR, 2004-2010) obecně deklarují podporu dobrovolných nástrojů v ČR. V návaznosti na strategii udržitelného rozvoje byl rozpracován Rámec programů udržitelné spotřeby a výroby v České republice (dále jen Rámec) po vzoru členských států EU. Účelem Rámce je systematicky a aktivně řešit problematiku udržitelné spotřeby a výroby s ohledem na sílící tlak na spotřebu přírodních zdrojů a zátěž životního prostředí. Řešitelé projektu se zapojili do přípravy vydání Rámce jako externí konzultanti pracovní skupiny pro Udržitelnou spotřebu a výrobu při Radě vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR).

Výzkumný projekt vychází ze skutečnosti, že řešitelům není znám jiný odvětvový program na podporu dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby. Na druhou stranu v ČR fungují dílčí programy na podporu vybraných dobrovolných nástrojů: např. podpora systému environmentálního managementu, nejlepších dostupných technik (BAT) a ekoznačení. Pro podporu systému environmentálního managementu (ISO 14001, program EMAS) je určen program EMAS při SFŽP ČR nebo program TRH při ČMZRB. Z navazujícího programu BAT při SFŽP lze podpořit opatření na základě použití BAT. Pro vybrané výrobní kategorie je zřízen program označování ekologicky šetrných výrobků (EŠV) při Agentuře pro EŠV, která je součástí CENIA.

Výše uvedené příklady dokumentují úspěšné fungování vybraných dobrovolných nástrojů, které jsou v podstatě ve svém šíření a vývoji autonomní a vyžadují především morální podporu státní správy. V případě uplatňování systémů environmentálního managementu podle ISO 14001 jde dokonce o dynamicky se rozvíjející obor, pro který není nutná další výraznější ingerence státu nebo jiných vnějších autorit.

Úkolem projektu VaV bylo připravit ucelený program podpory dobrovolných nástrojů v podmínkách podnikatelské sféry a vytipovat k využití „nové“ dobrovolné nástroje, které doposud nejsou dostatečně životaschopné. Navrhujeme je více zviditelnit a podpořit prostřednictvím veřejné správy v zájmu jejich zavedení a akceptace v podnikatelské sféře.

Návrh odvětvového programu je založen na studiu instrumentária dobrovolných nástrojů v oblasti udržitelné spotřeby a výroby, expertním hodnocením řešitelským týmem a na výsledcích polostandardizovaných rozhovorů. V tomto článku je návrh demonstrován na příkladu výstavby (resp. pro odvětví stavebnictví s přesahem do prostorového a územního plánování, architektury, životního stylu v bydlení a pod.).

Při návrhu programů dobrovolných a informačních nástrojů pro vybrané odvětví z pohledu udržitelné spotřeby a výroby jsme vycházeli z analýzy nástrojů udržitelné výroby a spotřeby (I. fáze) a z návrhu instrumentária dobrovolných nástrojů (II. fáze) projektu.

Expertní hodnocení probíhalo následujícím způsobem. Na základě provedených rešerší (Příležitosti udržitelné spotřeby, UNEP, Planeta 2/2003) byly řešiteli uvažovány čtyři Strategie pro oblast udržitelné výroby a spotřeby, kterými jsou Dematerializace – efektivní spotřeba, Optimalizace – změněná spotřeba, Optimalizace – odpovědná spotřeba a Optimalizace – odpovědná spotřeba. Pro každou strategii jsou definováni hlavní aktéři např. průmysl, vláda, státní správa, veřejnost apod. Pro hodnocení používání nástrojů v oblasti udržitelné výroby jsou jako cílová skupina uvažováni výrobci a pro hodnocení používání nástrojů v oblasti udržitelné spotřeby jsou jako cílová skupina uvažováni spotřebitelé.

Používané nástroje v oblasti udržitelné výroby byly rozříděny podle skupin: informační nástroje, dobrovolné nástroje a jiné/nezařazené nástroje. Podrobné výsledky expertního hodnocení obou fází jsou uvedeny v dílčích zprávách projektu.

Třetí fáze projektu byla zaměřena na posílení účinnosti programů a mechanismů podpor dobrovolných aktivit podnikatelské sféry pro vybrané systémy výroby a spotřeby a to zpracováním programů pro daná výrobní odvětví. Jedná se o tato výrobní odvětví: výroba domácích spotřebičů, papír a celulóza a stavebnictví.

Hlavním smyslem projektu byla využitelnost výstupů v praxi. Proto jsme provedli kvalitativní výzkum mezi odborníky/odbornicemi z vybraných výrobních odvětvích, a to formou polostandardizovaných rozhovorů. Smyslem rozhovorů bylo získat maximum informací, například pokud se respondent/respondentka některým zkoumaným problematikám věnovala hlouběji a pod. V dotazníku bylo vytyčeno několik tématických okruhů a otázek ke zkoumané problematice. Kritéria výběru respondentů byla vysoká odborná znalost odvětví stavebnictví, znalost environmentálních aspektů výroby a udržitelné spotřeby a výroby. Plánovaný okruh respondentů pro rozhovory v oboru výstavby byl širší, z praktických důvodů však byl zúžen na ty, kteří projeví zájem a v dané etapě projektu na rozhovor našli čas. Rozhovory nám poskytli následující odborníci(e): Ing. Vít Vaněk (Sdružení Stavíme ekologicky, Metrostav a.s.), Ing. Veronika Černá (vedoucí odboru ŘJ, EMS, BOZP a PO, Skanska CZ a.s.), Ing. Alice Bilíková (vedoucí oddělení EMS, Skanska CZ a.s.), Doc. Ing. Petr Hájek, CSc. (ČVUT, CIDEAS) a Ing. Jiří Zondlák (manažer BOZP, Bovis Lend Lease, a.s.). První a druhé kolo rozhovorů proběhlo od května a do července 2005. V průběhu července až září 2005 byly výstupy rozhovorů zapracovávány do návrhu odvětvového programu a mechanismu podpory dobrovolných nástrojů.

Příklady dobrovolných nástrojů pro podporu udržitelné spotřeby a výroby uvedených jednotlivými respondenty dle jejich preference jsou popsány v následujícím textu. Je pravděpodobné, že vybrané nástroje budou tvořit klíčovou část návrhu odvětvového programu pro výstavbu.

- **Skanska CZ a.s.:** LCA, integrovaný EMS, energetické štítkování, ekodům, udržitelná stavba, pasivní dům, ozeleňování veřejných zakázek, prohlášení o výrobku, prodloužený životní cyklus, řízení řetězců.
- **Sdružení „Stavíme ekologicky“:** LCA, vzdělávání, certifikovaný EMS, dobrovolná dohoda, bionafta – biodegradabilní oleje, recyklace a minimalizování odpadů.
- **Bovis Lend Lease, a.s.:** ozeleňování veřejné správy a veřejných zakázek, EMS, IPP, rozšířená odpovědnost výrobce, environmentální výchova, vzdělávání a osvěta, společné užívání věcí, energetické štítkování, prodloužený životní cyklus, recyklace.
- **ČVUT:** alternativní zdroje pro vytápění, LCA, pasivní domy, využití recyklovaných odpadů a plastů, minimalizace spotřeby vody, GB TOOL – hodnocení udržitelnosti, navrhování celků z hlediska UR v oblasti ekonomické, fotovoltaika, řídicí systémy na efektivní využití zdrojů – inteligentní dům.

V rámci pohovorů jsme zaznamenali několik zajímavých výroků respondentů, které ilustrují jejich názory o použití dobrovolných nástrojů, jejich typů a forem v praxi.

Doc. Ing. Petr Hájek, CSc., ČVUT, CIDEAS: „Jednotlivé nástroje mají limitované uplatnění. Budova je produkt, ale pokaždé unikátní. Životnost budov je 50-100 let, proto je nutné zvažovat jejich životní cyklus.“

Ing. Veronika Černá, Skanska CZ a.s.: „Mohli bychom nabídnout pasivní domy, ekoznačení, energetické štítkování, EVVO, ale pro všechny nástroje

ještě neexistuje dostatečná poptávka spotřebitelů. Z hlediska nevhodnějších typů nástrojů preferuje Skanska CZ ekonomické formy a to zejména daňové zvýhodnění, dále normativní nástroje, velké preference jsou přisuzovány výzkumu a vývoji.“

Ing. Jiří Zondák, Bovis Lend Lease, a.s.: „Informační nástroje jsou neefektivnější, na druhém místě jsou ekonomické nástroje a dále normativní a legislativní nástroje.“

Ing. Vít Vaněk, Sdružení Stavíme ekologicky/Metrostav a.s.: „Environmentální příznivost by měla být i ekonomickou příznivostí, oba pohledy je nutno skloubit dohromady. Informační nástroje jsou hlavně využívány pro vzdělávání lidí, jenž má přímou možnost ovlivnit průběh stavby a environmentální povědomí dalších zaměstnanců. Kontrolní a jiné (ekonomické) nástroje se uplatňují už v přípravě záměru, projekci a u techniků.“

Aplikace strategií, nástrojů a forem podpory udržitelné spotřeby ve výstavbě

Z hlediska hodnocení strategie spotřeby dle důležitosti se expertní tým a respondenti shodli na závěru, že nejvíce je nutno preferovat strategii dematerializace a na druhém místě strategii optimalizace – odpovědnou spotřebu.

Ze syntézy názorů expertního týmu a respondentů řízených rozhovorů dále vyplynulo následující pořadí preference nástrojů udržitelné výroby ve výstavbě: **hodnocení životního cyklu (LCA), zelené nakupování a obnovitelné zdroje.**

Formy podpory udržitelné spotřeby ve výstavbě byly podle většinového názoru určeny v pořadí **základní informační materiály, brožury, internetové resp. elektronické aplikace a případové studie.**

Návrh programu

Na základě analýz strategií, nástrojů a forem, provedených expertních posouzení a řízených rozhovorů s klíčovými aktéry přistupujeme k závěrečnému navrhování a diskusi odvětvových programů. Níže uvedená tabulka tvoří výchozí matici pro podrobný popis navrhovaného programu podpory dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby pro stavebnictví (výstavbu), založeném na skladbě nástrojů a forem podpory. Podle výsledků analytické i syntetické části projektu porovnáváme preferované nástroje s preferovanými formami podpory, přičemž zvažujeme priority alokace prostředků podpory pro realizaci dílčích projektů včetně jejich časové priority. Vlastní návrh programu bude obsahovat pro jednotlivé časové fáze (např. 1 rok, 3 roky, 5 let) popis podpory jednotlivých nástrojů a jejich forem, ve vzájemně provázané sekvenci činností a akcí, s označenými gescemi a termíny a také s monitorovacími a kontrolními činnostmi.

Tabulka – Přehled skladby nástrojů a forem programu podpory dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby pro stavebnictví (resp. výstavbu)

Preferenční nástroje Preferenční formy	Posuzování životního cyklu (LCA)	Zelené nakupování	Používání obnovitelných zdrojů
Informační materiály	A / I	A / II	A / II
Brožury	A / II	A / II	B / III
Internetové a elektronické aplikace	B / I	B / I	C / I
Případové studie	B / II	C / II	C / II

Legenda:

Priority pro alokaci prostředků podpory a pro realizaci dílčích projektů, akcí a činností: A – nejvyšší, B – střední, C – nižší.

Časové priority: I – nejvyšší, II – střední, III – nižší.

Dobrovolná dohoda – doporučený nástroj realizace programu

Dosud jedinou známou dobrovolnou dohodou v rámci odvětví stavebnictví/výstavby je dobrovolná dohoda Sdružení „Stavíme ekologicky“ s MŽP ČR z roku 2002. Navrhované zaměření programu podpory dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby pro stavebnictví je možné realizovat v rámci této dohody. Druhou možností je realizace programu v rámci jiné, širší dobrovolné dohody sdružující více zainteresovaných stran (mimo stavební organizace také vysoké školy, výzkumné instituce a programy, poradenské a certifikační organizace, specializované nevládní organizace pro výstavbu a spotřebitele). Otázka přípravy a uzavření takové další dobrovolné dohody bude na podkladě poznatků z řešeného projektu zařazena jako jedno z témat závěrečného workshopu.

Oblast stavebnictví resp. výstavby považujeme za perspektivní odvětví s velkým potenciálem pro aplikaci dobrovolných nástrojů udržitelné spotřeby a výroby a to na základě rostoucího zájmu spotřebitelů i výrobců. Podle získaných poznatků patří mezi nejperspektivnější z analyzovaných nástrojů hodnocení ekonomické a environmentální udržitelnosti založené na posuzování životního cyklu, dále využití obnovitelných zdrojů a zelené nakupování. Tím není samozřejmě vyloučeno aplikování dalších nástrojů z celé známé široké škály. Naopak, dotváření programu a kombinace s úspěšnými i nově rozvíjenými dobrovolnými přístupy (EMS/EMAS, ekoznačení, ekodesign) je v dalším vývoji programu nezbytností.

Ing. Jiří Vavřínek

jiri.vavrinek@dvh.cz

RNDr. Zdeněk Suchánek

zdenek.suchanek@dvh.cz

CIDEAS – Centrum integrovaného navrhování progresivních stavebních konstrukcí

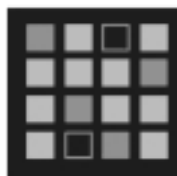
CIDEAS – The Centre for Integrated DEsign of Advanced Structures

Summary

The Centre for Integrated DEsign of Advanced Structures CIDEAS is research establishment for basic and applied research of new progressive materials, structures and technologies with respect to their durability and reliability within the entire life-cycle. New progressive solutions should meet a wide range of demands and comply with sustainable development principles from the long term perspective.

1. dubna 2005 byla oficiálně zahájena činnost Centra integrovaného navrhování progresivních stavebních konstrukcí CIDEAS (Centre for Integrated DEsign of Advanced Structures). Centrum vzniklo v rámci programu výzkumu a vývoje „Výzkumná centra“ organizovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Hlavním záměrem tohoto programu je soustředit výzkumné kapacity do center, která zajistí řešení aktuálních problémů praxe a účinný přenos vědeckých poznatků k subjektům v praxi, které tyto výsledky budou využívat. Činnost centra CIDEAS bude po dobu pěti let, tj. do konce roku 2009 z podstatné části podporována z veřejných prostředků.

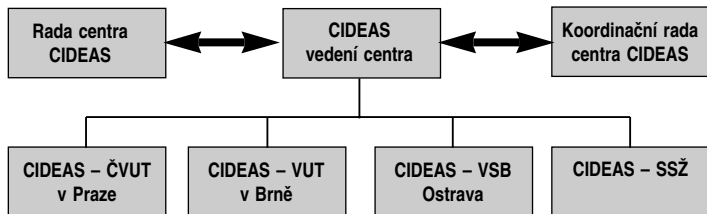
Cílem založení výzkumného centra CIDEAS bylo vytvořit efektivní výzkumnou základnu pro základní a aplikovaný výzkum nových progresivních konstrukcí z hlediska širokého spektra požadavků a kritérií udržitelného rozvoje. Projekt bezprostředně navazuje na závěry odborného panelu Stavebnictví, urbanistika, bydlení, který specifikoval klíčové priority výzkumného zaměření v oblasti stavebnictví pro Národní program výzkumu ČR. Společným rysem klíčových výzkumných směrů je orientace na oblast výzkumu nových materiálů, konstrukcí a technologií s ohledem na jejich trvanlivost a spolehlivost v rámci celého životního cyklu. Z formulací jasně vyplývá nutnost komplexního pohledu zahrnujícího širší aspekty interakce stavebních konstrukcí s životním prostředím z dlouhodobějšího pohledu udržitelného rozvoje. Uvedená orientace je plně v souladu s prioritními tématickými oblastmi výzkumu v rámci evropského výzkumného prostoru.

Výchozí koncepční myšlenkou je umožnit spolupráci mladých výzkumných týmů vedených špičkovými výzkumnými pracovníky na třech největších stavebních fakultách v České republice (Fakulta stavební ČVUT v Praze, Fakulta stavební VUT v Brně a Fakulta stavební VŠB Ostrava) ve spojení s odborníky podnikového výzkumu ve velkých stavebních společnostech (SKANSKA CZ a.s., Metrostav a.s., SSŽ a.s.). Uvedených šest subjektů se stalo zakladateli centra CIDEAS a podílí se na řešení výzkumných úkolů (buď přímým zapojením do řešení nebo finanční podporou). Kromě toho je činnost centra podporována dalšími přidruženými firmami ze stavební praxe

Zakládající členové centra CIDEAS

- České vysoké učení technické v Praze
- Vysoké učení technické v Brně
- Technická univerzita Ostrava
- Stavby silnic a železnic, a. s.
- Skanska CZ, a. s.
- Metrostav, a. s.

Organizační struktura centra

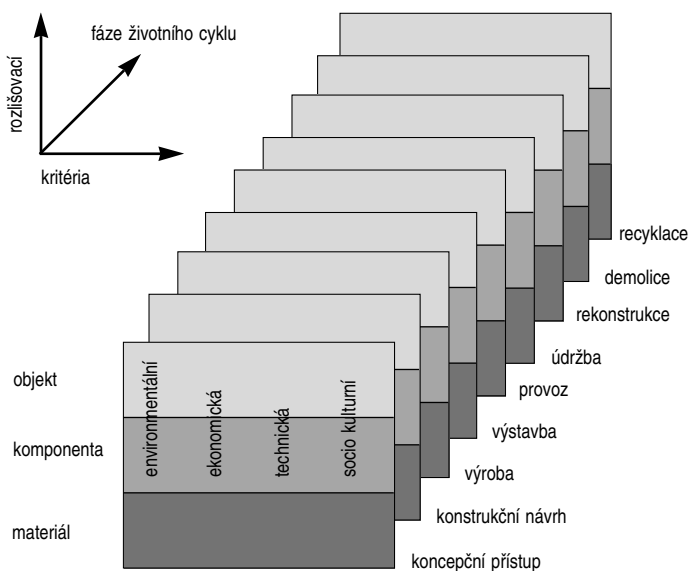

Schéma koncepčního přístupu k integrovanému návrhu

(celkem 14) poskytujícími finanční prostředky a odebírajícími výsledky výzkumné činnosti. Byla tak vytvořena široká platforma pro řešení aktuálních výzkumných problémů stavebnictví a pro rychlé uplatňování výsledků výzkumu ve stavební praxi. Zástupci zakládajících subjektů a dalších firem z praxe mají možnost usměrňovat zaměření konkrétní výzkumné činnosti centra v rámci definovaných výzkumných cílů prostřednictvím Rady centra.

Do výzkumné činnosti je zapojeno přibližně 200 pracovníků ze tří stavebních fakult, z čehož je více než 40% mladších než 35 let. Většina pracovníků je do činnosti centra zapojena s úvazkem 50% nebo větším. To vytváří dobré podmínky pro inovativní a efektivní práci výzkumných týmů složených z mladých pracovníků vedených špičkovými výzkumnými odborníky.

Zaměření výzkumné činnosti centra CIDEAS

Výzkumná činnost centra je vedena ve třech hlavních tématických částech, které spolu úzce souvisejí metodologickými přístupy i konkrétními principy řešení integrovaných konstrukcí z vybraných prioritních oblastí stavebnictví. Tím je umožněn rychlejší přenos teoretických řešení přes experimentální ověření do konkrétních aplikovaných výstupů využitelných ve stavební praxi v širším měřítku.

Základním koncepčním přístupem v oblasti navrhování progresivních konstrukcí je integrovaný návrh, reprezentující multiparametrický návrh konstrukce z pohledu různých rozišvacích úrovní (materiál, komponenta, objekt) v průběhu všech fází životního cyklu. Podmínkou pro dosažení uvedených parametrů je integrace různých složek návrhu – technického (materiálového a konstrukčního) a environmentálního do jednoho návrhového procesu. Současně je třeba respektovat další kritéria trvale udržitelného rozvoje – kritéria ekonomická a sociálně kulturní.

Informace o průběhu řešení a výsledcích výzkumu jsou poskytovány stavební praxi prostřednictvím internetových stránek www.cideas.cz a formou publikací v odborných časopisech a na konferencích a seminářích. V rámci činnosti centra budou pořádány tématicky zaměřené semináře pro odborníky ze stavební praxe. Jedním ze základních výstupů jednotlivých dílčích úkolů budou Technické listy, postupně publikované na internetových stránkách. Stránky budou obsahovat i přehled všech připravovaných akcí a kopie publikací zpracovávaných v rámci činnosti centra CIDEAS.

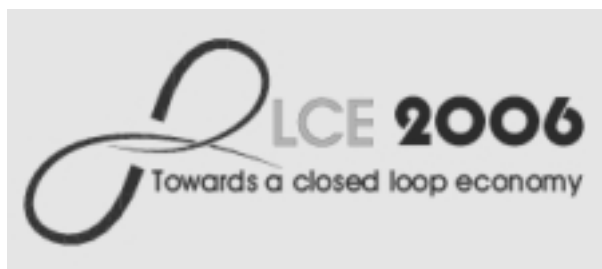
Prof. Ing. Jiří Šejnoha, DrSc.
jiri.sejnoha@fsv.cvut.cz
Doc. Ing. Petr Hájek, CSc.
petr.hajek@fsv.cvut.cz

Konference LCE2006 o strojírenství zohledňujícím životní cyklus, Lovan, 2006 LCE2006 Conference on Life Cycle Engineering at Loeven, 2006

Summary

LCE2006 is the 13th edition in a series of yearly scientific meetings, organized under the aegis of the International Institution for Production Engineering Research CIRP. The conference will be hosted by the Mechanical Engineering Department of the Katholieke Universiteit Leuven from May 31st to June 2nd, 2006. Conference will provide a forum for researchers and practitioners in the field of life cycle engineering, eco-design, disassembly and life cycle management to discuss recent developments and research findings. More information one can find at <http://www.mech.kuleuven.be/LCE2006>.

Pod záštitou CIRP – Mezinárodního institutu pro výzkum strojírenské výroby se připravuje na 31. květen až 2. červen 2006 každoroční, již 13. mezinárodní konference, pořádaná fakultou mechanického strojírenství Katolické university v Lovani (Leuven), Belgie. Konference umožní diskusi současného vývoje a výsledků výzkumu mezi zúčastněnými výzkumníky i odborníky z praxe v problematice strojírenství zohledňujícího životní cyklus, ekodesignu, managementu demontáže a životního cyklu. Témata přednášek uvádíme v anglickém originálu, neboť v češtině u řady z nich není překlad ustálen:

Closed loop economy; Design for disassembly and recycling; Design for sustainability; Disassembly, reuse and remanufacturing strategies; Eco-design; Eco-innovation; Integrated product policy; Life cycle assessment; Life cycle costing; Life cycle engineering; Life cycle engineering education; Life cycle management; Maintenance, remanufacturing, recycling; Product chain management; Products for renewable energy; Product-service systems; Sustainable business models; Sustainable production; Resource management a Reverse logistics.

Podrobnosti včetně termínů přihlášek prezentací a účasti naleznete na webové stránce <http://www.mech.kuleuven.be/LCE2006>.

redakce

Nové číslo zpravodaje Akčního plánu environmentálních technologií EU (ETAP)

A new issue of EU Environmental Technologies Action Plan (ETAP) newsletter

Summary

The second issue of the newsletter „Clean, Clever, Competitive“ of the EU Environmental Technologies Action Plan (ETAP) was published in July 2005 by Environment and Research GDs of the EC.

V čísle 4/2004 Environmentálního značení jsme informovali o novém zpravodaji programu ETAP. V červenci 2005 bylo vydáno druhé číslo tohoto zpravodaje o rozsahu pěti stran. Je v elektronické formě volně stažitelná a je možno si jeho on line zasílání objednat na stránce programu <http://europa.eu.int/comm/environment/etap/>.

redakce

Nová směrnice EU – Ekodesign pro energetické spotřebiče

A new EU Directive on Eco-design for energy-using products

Summary

Directive 2005/32/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 2005 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-using products and amending Council Directive 92/42/EEC and Directives 96/57/EC and 2000/55/EC of the European Parliament and of the Council was published (OJ L191/29). The ecodesign of products is a crucial factor in the Community strategy on Integrated Product Policy.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/32/ES ze dne 6. července 2005 o stanovení rámce pro určení požadavků na ekodesign energetických spotřebičů a o změně směrnice Rady 92/42/EHS a Evropského parlamentu a Rady 96/57/ES a 2000/55/ES vyšla dne 22.7.2005 v Úředním věstníku EU (L 191/29). Ekodesign produktů je klíčovou součástí strategie Společenství v oblasti integrované produktové politiky (IPP). Směrnice má za cíl snížit environmentální dopad energetických spotřebičů stanovením požadavků na ekodesign. Vlastní směrnice nestanovuje přímé povinnosti. Ty budou před-

Redakční rada – Editorial Board:

Ing. Immo Bellman	RNDr. Miroslav Rusko
Ing. Emília Boďová (Slovensko)	(Slovensko)
Ing. Hana Doležalová	RNDr. Zdeněk Suchánek
Mgr. Pavel Doucha	(šéfredaktor)
Ing. Dobromila Lebrová	Ing. Jiří Študent
Ing. Jana Lukešová	(zástupce vydavatele)
Ing. Květoslava Remtová, CSc.	Ing. Marie Tichá
(redaktorka)	MUDr. Roman Vyhnánek
	(redaktor)

mětem implementačních opatření, která budou připravena Evropskou komisí ve spolupráci s Konsultačním fórem zainteresovaných stran. Budou stanoveny požadavky pro vybrané kategorie produktů. V ČR má implementační gesci Ministerstvo průmyslu a obchodu. Směrnice je k dispozici i v českém jazyce na adrese http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/cs/oj/2005/L_191/L_19120050722cs00290058.pdf.

redakce

Z jednání vlády ČR From Czech Government sessions

Summary

Reports on promotion of environmentally friendly products, on National Cleaner production program in 2004 and the Proposal of national scheme for certification of environmentally friendly tourist services were accepted by the Czech government in April 2004.

Zprávy o podpoře EŠV a o Národním programu čistší produkce v roce 2004

Vláda České republiky dne 6. dubna 2005 vzala na vědomí pravidelnou zprávu ministra životního prostředí o výsledcích podpory rozvoje prodeje a užívání ekologicky šetrných výrobků za rok 2004 (č.j. 446/05). V dalším bodu vláda vzala na vědomí Informaci o vyhodnocení přínosů Národního programu čistší produkce za rok 2004 a bilanci desetiletého období realizace čistší produkce v České republice (č.j. 447/05).

Návrh Národního systému certifikace ekologicky šetrných služeb cestovního ruchu

Dne 20. dubna 2005 přijala vláda ČR usnesení č. 457 k návrhu Národního systému certifikace ekologicky šetrných služeb cestovního ruchu. Vláda souhlasila s návrhem Národního systému a uložila ministrům životního prostředí a pro místní rozvoj zpracovat a vládě do 28. února 2007 předložit návrh Akčního plánu Systému, a ministrům životního prostředí, pro místní rozvoj a informatiky realizovat přípravná opatření k jeho realizaci.

redakce

Content:

Editorial	1
Definition of the day	1
News from Czech Agency EFP	2
SCP programming framework	2
Research on SCP in Czech Republic	3
Support of businesses in voluntary SCP	4
Green tax reform and voluntary agreements on energy efficiency	6
Voluntary tools in environmental policy	8
Interpretation and terminology in SCP	9
Research project „Support of SCP“	10
Threats and opportunities of SCP in CZ	11
Selection of branches for SCP promotion	12
SCP support programme in building industry	13
CIDEAS	14
EU Eco-design for energy-using products	16

Zpravodaj **Environmentální značení** vychází jednou za čtvrt roku jako příloha časopisu **Environmentální aspekty podnikání**
Vydavatel: České ekologické manažerské centrum, výkonný ředitel Ing. Jiří Študent

Šéfredaktor: RNDr. Zdeněk Suchánek

Redaktoři: Ing. Květoslava Remtová, CSc., MUDr. Roman Vyhnánek

Adresa redakce: Environmentální značení c/o CEMC, P.O.Box 161, 100 31 Praha 10, tel: 274 78 44 16-17, fax: 274 77 58 69,
e-mail: ems@cemc.cz, <http://www.cemc.cz/>,

Registrace: MK č.j.: E 7204

ISSN: 1212-4761

Náklad: 800 ks

Cena: samostatně neprodejné

Za věcnou správnost příspěvků ručí autoři, příspěvky nemusí nutně vyjadřovat názory redakce. Nevýžádané rukopisy se nevracejí. V případě nezbytné potřeby jsou články redakčně kráceny.

Grafická úprava, sazba, zlom a repro: Petr Martin – AGEMA, tel. 224 919 478, Praha 2, Lípová 4, e-mail: agma@cmail.cz